

Az 1987. évi Somogy megyei Néprajzi és Nyelvjárási önkéntesek gyűjtő pályázatára készítettem: néprajzi tárgyú fotók!
Fonó falu régi postatörténetéről, és az egykori pusztai cselédházak, maktár, iskoló!

6 db. néprajzi tárgyú fotó!

1./ Régi Fonópuszta magtár épülete,

Pályázó:

2./ Fonópusztá volt cselédház,

Jeli József, nyugdíjas.

3./ Cséplő Jenő Fonó falusi lakós családi házuk.

Pécs

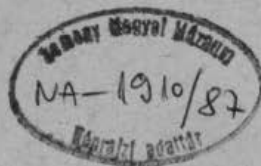
4./ Fonó falu posta épülete, épült /1980/

Magyarürögi ut 118.

7634

5./ Fonópuszta volt cselédek jaszágainak istállója.

6./ Régi Fonópuszta-i cselédház, és pince.
A felvételek 1984-ben készültek.

Cs. J. J.
5. l. p.

Az 1987. Országos és Somogy megyei néprajzi és nyelvjárási önkéntes gyűjtők pályázatára készítettem:

Álomfejtéssel kapcsolatos mondások
Gölle községben, Fonó faluban, és a
környező pusztákon, és majorokban
/1930-tól, 1986./

Somogy megyei Néprajzi
Osztályának!

K a p o s v á r

Május 1 u.10.

7 4 0 0

Pályázó:

Jeli József, Pécs, Magyar
ürögi ut 118./7634/

Készült: 3 példányban!

2 példány a Cimnek.

1 példány házi irattárba!

Az országos és Somogy megyei 1987. évi Önkéntes Néprajzi Gyűjtők pályázatára készítettem.

Álomfejtéssel kapcsolatos mondások
Gölle községben, pusztán, és majorokban
/1930-tól, 1986./

Ugy az idősebbek, mint a fiatalabbak a múltban és a jelenben is foglalkoznak az álammukkal, különösen a szegényebb sorsuak, amelyek a napi életükkel van kapcsolatosan:

- Soványdisznóval álmodni: szegényemberrel lesz dolgunk.
- Hizó disznóval álmodni: urakkal lesz dolgunk.
- Kis malalacokkal álmodunk: kisgyerekekkel lesz találkozásunk.
- Tehénnel, tehéncsordával álmodás: levelet, táviratot/sürgőnyt/kapunk.
- Lóval/csikóval/ áldodni: elutazást jelent.
- Vonatal, gépkocsival áldodni: távolra való utazást jelent.
- Pénzzel áldodni: szegénységet, nélkülözést jelent.
- Zöldnövényt látni álmunkban: reménységet jelent.
- Kékszőlővel álmodni: betegséget jelent.
- Kékszilvával álmodni: hosszantartó betegséget jelent.
- Piros almával álmodni: jóegészséget jelent.
- Körtével álmodni: hamarosan megbetegszünk.
- Erdőben járni álmunkban: régi ismerősünkkel találkozunk.
- Tüzzel álmodni: még az nap valakivel pőrölünk.
- Ha tojással álmodunk: pletykázuk, árulkodást jelent.
- Ha cágánnyal álmodunk: valamiben szerencsék lesz.
- Sok cigánygyerekekkel álmodni: szerencsénk tartosabb lesz.
- Halottal álmodni: meg jön az eső.
- Temetőben járni: szomorúság.
- Ha álmunkban sárga földet, sarat látunk: hosszantartó betegséget jelent.
- Ha esővel áldodunk: lapangó betegséget jelent.
- Ha álmunkban zavaros vizet látunk: hosszantartó betegséget jelent.
- Ha álmunkban nagy folyóvizet látunk: betegség hosszantartó lesz.
- Katonával álmodunk: kedves rokon érkezik távolról.
- Ha postással álmodunk: rokonunk, ismerősünk, levelünket várja.
- Ha álmunkban kenyeret sütünk: éséget jelent, és váratlan vendég érkezik.

- Álunkban meredek, szakadékot látunk:súlyos ágyban fekvő betegséget jelent.
- Ha álunkban haragszót hallunk:szomorú hír ér bennünket.
- Ha álunkban fekete kányát látunk:rövidesen közeli hozzánk tartózó meghal.
- Aki álmában saját keresztjét látja: az hosszú életű lesz.
- Ha álunkban az asztalon kenyeret látunk:távol lévő közeli hozzánk tartózó éhes.
- Aki álmában repül:nincsen megelégetve a sorsával.

Adatközlők:

Végh Jánosné, született Papp Erzsébet, Somogy megye Fonó Dozsa György u.24, református vallású, uradalmi cselédasszony, aki sajnos 1971-ben meghalt 91 éveskorában.

Keresztes Józsefné, Somogy-megye, Fonó, Dozsa György u.28. Katolikus vallású, uradalmi cselédasszony, 88 éves korában 1976-ban meghalt.

Végh Imréné, született Horváth Anna, Somogymegye, Fonó, Dozsa György u. 24.tsz., nyugdíjas, volt uradalmi cselédasszony, sajnos... 1981-ben meghalt.

Pécs, 1987. július 8.

Üdvözlettel:

Jelli József, Pécs, Magyarügyi ut 118./7634/.

önkéntes naéprajzi és nyelvjárási gyűjtő.

I.

Somogy megye Fénó magyar falu posta
története és szokásai

- 1./ Falu rövid leírása, 1 oldal,
- 2./ Ki is volt a kisbíró?/Mindent tudó ember/ 2. oldal,
- 3./ Postakocsi,adatközlő Fénai György,3 oldal,
- 4./ Falusi mézárszék,kecsma,kuglipálya,4. oldal,
- 5./ Postások ragadvány nevük,5. oldalon,
- 6./ Faluban megszűnt az általános iskola,tanulok Göllébe járnak iskolába
falu szellemi élete csorbát szenved.Régi nép közművelés meg-
szűnt,6. oldalon.
- 7./ Postás még őrzi a régi szép magyaros köszönéseket,7 oldal.
- 8./ Cigány lakosság társadalmi beilleszkedésük,kapcsolatuk a postással,
őrzi a régi hagyományukat, nem szegyenlik azt,hogy cigánynak
születtek.Cigány és nem cigányok eltudják egymást viselni,7. oldal.
- 9./ Cigányok erdőszélről beköltöztek a faluba,nem járnak koldulni,
cigány és nem cigányok házasságot kötnek,8. oldal.
- 10./ Nagyon változott itt is az életmód!8. oldal.

Somogy megye Néprajzi Osztályának!

K a p o s v á r

Május 1 u.10.sz.

7 4 0 0

Pályázó:

Jeli József

Pécs

Magyarürögi ut 118.sz.

7634.

Pályázat

Fonó magyar falu posta története

Amióta az emberek egymásnak levelet, esomagot küldenek, mindig is függvénye volt e fontos szolgáltatásnak a közuti közlekedés. Arra a falura amelyet ismertettek, nagyon is ráillett az "Isten hátamögötti település" jelzője.

Hol is van ez a falu? Dombóvár és Kaposvár közötti dunántúli dombvidék síkságán. Igen csak távol van a legközelebbi városoktól is, akár melyiket is említjük úgy a Kaposvár, mint Dombóvár 20 kilométerre van. Valamikor nagy távolság volt ez, mert az 1920-és 30-as években nem volt még autóbusszjárat, sem motorkerékpár, vagy személygépkocsi. Csak az ökrös, tehenes és a jobbmodu paraszteknek állt módjukba, hogy lóvaskecsival közlekedjenek.

Itt a faluban is gyakran mondták az emberek: "Nem szégyen a szegénység, csak kellemetlen, mint a bolha esipés". Így volt ez valamikor is, itt a faluban és közvetlen mellette lévő pusztán is, amikor az embereknek nem volt pénzük még annyi sem, hogy postai levélpapírt tudtak volna vásárolni. Így aztán igenesak ritkán adtak postára levelet és esomagot. Még 50 évvel ezelőtt is ritkán irtak az emberek egymásnak levelet, egyrészt azért, mert sokan irni és olvasni sem tudtak, másrészt meg azért, hogy nem volt rá való pénzük. Így mondta el ezt Bognár Istvánné Fonó Falu Dozsa György utca 22 szám alatti lakós. Az itt lakó emberek az 1920-30-as években nagyon nagy rátkán mozdultak ki, esetleg ha szomszéd faluba ha elmentek Batéba, Gyalánba, vagy éppen Büssübe. Ha el is távoztak az is rövid ideig tartott, mert a parasztember a jószágát nem igen szerette elhagyni, de ha mégis eltávozott akkor a közvetlen szomszédot kérte meg, hogy az állatokra ügyeljen. Így is mondták az itt lakók, hogy egy jó szomszéd többet ér mint egy roka lelkü testvér. Biztak az emberek egymásban, de még az most is így van itt a faluban, jó falusi emberi szokás. Az is szokás, hogy amikor disznót vágnak akkor kostólót visznek egymásnak: kolbászt, horhát, pörccet, valamikor egy jó mélytányér rizskásás kostólót. Akkor is rizkásának mondták, ha bármilyen kukoricából is

6.
18. 27.
Somogy Megyei Múzeum
Füzesvári Állomás

készült a kása disznóölésre. Ilyenkor aztán a postást is meg - meg kinálták, nem távozhatott úgy el, hogy ne evett volna pár falatot.

A posta történetének a leírásához tartozik, hogy az itt lakók többnyire csak karácsonykor, újévkor, húsvétkor irtak levelet és küldtek csomagot gyakrabban. Máskor, évközben csak ritkán irtak levelet. Kivételt képeztek a fiatalok, akik szerelmes levelet küldtek egymásnak, ezt azonban meg lehetett tudni, mert a fiatalok gyakran érdeklődtek a kisbírótól, mert az volt a faluban a postás is.

Ki is volt a kisbíró?

A falu illetve a község szolgálatában állt. Fizetést is kapott az 1920-as években egy hónapban 24 pengőt, annak a pénznek akkora volt a vásárló értéke, hogy egy pár hosszuszáru bőreszizmát és egy csizma-nadrágot lehetett rajta vásárolni. Azért írom a csizmát, mert itt a faluban is a pusztán az emberek nagy része abban járt, télen azért mert nagy sár és hó volt, nyáron meg azért mert nagy por volt, és mindig olyan munkát végzett, hogy vigyázni kellett, hogy a jöszág a lábára ne lőbjen és ha rá is lépett akkor nem volt olyan fájdalmas, és nem is sérült olyan könnyen meg.

Fenó falunak jegyzősége nem volt, a lakosságnak a létszáma 400-500 között mozgott, éppen ezért a Büssü község jegyzőségéhez tartoztak, ez mindenképpen gondal is járt, mert ahogy Igal felé vezetett is még most is vezet a köves ut 8 kilométerre van, ezt az utat gyalog később már kerékpárral tették meg. A jegyzőséggel a falusiak nem leveleztek, ha hivatalos ügyük volt, azt legtöbbször személyesen intézték el, vagy megkérték a kisbíró, hogy járjon el ügyükben. Azért is mondták a kisbíróról, hogy "mindent tudó ember". Volt is benne valami féle igazság, mert jól tudott írni és olvasni, és még a falu krónikása is Ő volt. Azért mert mindenről tudott, az emberek bizalmasak voltak hozzája. Így mondta: Cséplő Jenő parasztember Fenó falusi lakós "Megkell hagyni amit a kisbíró megtudott az emberekről, azt nem fecsegte ki másoknak. Ha falusi vezetőknek információra volt szükségük, akkor ők is a kisbírótól gazdag információt kaptak. Szavahihető embernek tartották.

Szabó György
19-XX.
Köszönet

1955⁴⁵ előtt is a postai szolgáltatásnak egészséges láncszeme volt a postás és a falusi embereknek a közös gondjuk, ha találkoztak egymással ez volt az első szavuk egymáshoz: Mi ujság, hogy vannak otthon, nem betegek? Itt a faluban az emberek régen és most is biznak a postásban.

Az 1950-es években mindennemű postai küldeményt Fonó falu és pusztája a legközelebbi vasutállomáson Batén keresztül kapta meg. Bármilyen időjárás is volt, a postásnak menni kellett, így is mondták az itt lakó emberek, hogy ha öregfejszék is estek, a postás nem állhatott az ereszalá. Az 1940-es 50-es években egy és kétlóvasköcsival közlekedett a postás. A postaköcsi arra is jó volt, hogy egy-két idősebb falubelit, különösen betegembereket, bábaasszonyt, katonát is felvett. Azt a postások szerencsésjűknek tartották, ha katonát vagy más hivatalos egyént vettek fel a köcsijükre, mert megnyugtatóbb volt a személyi biztonságuk. Például ilyenek voltak a fináncok, habár azokat a falusiak nem igen szerették, már azért sem, mert ha szegényember itokban a kukorica földjén termelt dohányt és ha azt megtudták akkor azt kivágatták, és még ráadásul meg is büntették.

A postaköcsi mindenképp előtt kisgyerekek édesanyját, idősbeteg embereket vett fel először. A postás emberséges magatartásáról beszéltek az emberek. A faluban hirnek ujságnak számított ha a postás a köcsijára valakit felvett. Biztak az emberek a postásban. Az is szokás volt, hogy a postás útján üzentek az emberek egymásnak. Csak ennyit, hogy az öregek jól vannak, nem betegek... Ezt pedig Fonó György Fonó Kossuth Lajos utca 28 szám alatti lakos mondta el, aki a falunak a szülöttje, jól ismerője a falunak, mert még fiatalember volt levante oktató is volt, mert kávéháznál szakszervezeti rendfővezetőt viselt.

Az idősebb korosztálybeli akik most 70-és 80 évesek visszaemlékeznek arra a régi időkre is, hogy a faluban volt egy postahelyiség, az egyik parasztháznak az utcai külön bejáratos szobájába. A posta akkor is a falunak a főutcájában volt. 1945 előtt itt a faluban az utcákat csak így nevezték el, mint Fő utca, proletárnegyed, ahol a szállás sorsu emberek laktak, vagy úgy, hogy Temető utca. Posta épülete akkor is a falunak a közepén volt, azért, hogy lehetőleg az emberek minél előbb

megtudják közelíteni. A főútcában volt a teplotom, az iskola, közelében a tejesarnok, vegyeskereskedés, ahol a lakosság a napi közszépségletét meg tudta vásárolni, hentes és mészáros üzlete, azért nevezték hentes és mészárosnak, mert a mester, vagy a családtagjai meg vásárolták az élő állatokat és vágták le, és utána feldolgozták hentesárúnak, mint ilyen a bolbászt, hurkát, disznósajt, amelyet csak sárlinek mondtak az emberek. Ugy is mondták az emberek, hogy elmegyünk a mészárszékbe vásárolni. Zsirt szalonnát legtöbbször lehetett vásárolni, friss húst inkább csak vasárnap, vagy nevezetesebb ünnepeken, mint például: bucsukor, amely minden év november második vasárnapján van. A hentes és a mészáros üzlete egy fedél alatt van a kocsmával, itt tartózkodnak az emberek gyakran szabad idejükben, annak idején még szokás volt, hogy kint az udvaron kugliztak a férfiak. Ezt a játékot igencsak szerették, mert egy-egy vasárnap egész dultánt, sőt estig is játszottak. A falunak a fő utcájában volt 1945 előtt a borbélyüzlet, cipész családi háza és annak egyik helyiségébe a műhelye. A falu végében volt a kovácsmester műhelye is, aki mindenféle mezőgazdasági gépeket javított, lóvakat patkolta. Itt is az volt a szokás, ha kint a mezőn nem tudtak dolgozni az emberek akkor itt egy-két órát elidőztek, meg-megbeszéltek a falunak a híreit, mert azért mindig akat valami újdonság, mint például, hogy kit soroztak be katonának, kiben volt alkalmas kanonának. Melyik legény, melyik lánynak udvarol. Itt a faluban az is szokás volt ha a postás ment kint az utcán a gyerekek futattak utána mint a kiscsikó az édesanyja után.

A posta falusi krinikájához még az is hozzátartozik, hogy 1945 után még mindig a régi postai szolgáltatás volt érvénybe, csak annyi változás következett be, hogy az egyik parasztházat, annak egyik elkülönített helyiségét rendezték be postahivatalnak. Mindig volt arra alkalmas személy, aki a posta hivatalos teendőit ellátta. A postahivatal vezetőjéhez is az emberek bizalommal fordultak. Leginkább csak olyan embereket fogadtak a bizalmukba, aki már a faluban több évet eltöltött és megismerték. Az itt lakó emberekre az jellemző, hogy nem ismerkednek olyan könnyen az idegenel. Itt a faluban a népek a postást szeretik, nagy tiszteletben tartják, a postás tanácsát elfogadják, ./.

Somogy Megyei Levéltár
18-87
1957. évi okmány

Az 1950-es években ahogy kezdett a falunak a politikai, gazdasági, kulturális és a néprajzi szokásai átalakulni úgy a postai szolgáltatás is ahhoz igazodott, mert gyors életmód kezdett átalakulni, tsz szerveződött a családtagok már nem voltak együtt úgy mint a korábbi években, a fiatalok elmentek az iparba dolgozni, a közeli községekbe, Kaposvára, míg a fiatalok nagyrésze kezdett középiskolába járni. Az idősebbek maradtak inkább a faluban a tsz.-ben dolgozni. Jóval nagyobb lett a postai levelezés is, meg többször is adtak fel már táviratot az emberek egymásnak, amelyet itt az idősebb keresztálybeliek ugyis mondtak, hogy sürkönyt.

Az mindig jól jött az itt lakóknak ha telefonon saját, vagy közügyeiket el tudták egymás között intézni. A hírközlő szolgálat mindinkább tartosabb emberi kapcsolatot segítette kiterelvényesedni. Míg a postahivatal a régi talpas típusu parasztházban volt, itt a lakok a postahivatal vezetőjét is gyakrabban hivatalosidón túl is megkeresték, mert a házban is lakott. Hogy a házban lakott a postamester az emberek könnyebbségét is elő segítette, hivatalos órán kívül is szokása vált, hogy elmentek a postára.

A gyűjtésem során azt is megtudtam, hogy úgy a postamester, mint a kézbesítő a faluban lakott. Sőt az is kiderült, hogy több generáción keresztül visszamenüleg egy családból került ki a postás: Ilyen például: a faluban Pintér és Stájner család, akik már több mint 50 éven át postások. Ugy is ismerik a családot, hogy postások! Nem azt mondják, hogy Pintérek, vagy Stájnerék, hanem postások. Ez a ragadvány név aztán a gyerekekre is megmarad. Nem haragúdnak érte. Annyira szokása vált, hogy ha például idegen névszerint keresi a családot az itt lakok nem is tudják, inkább csak úgy, hogy postások. Az ilyen emberi kapcsolatkor aztán gyakran halljuk, hát persze, hogy ismerem, a Pinér családot, micsak úgy mondjuk, hogy postások.

1950-es években mindgyakrabban gondot okozott, hogy a falunak és a pusztának nem volt egy külön postaépülete, és korszerű. Riszony, hogy 30 évnek kellett el mulni, hogy az új posta épülete megépült.

Somogy Megyei Népfőiskolai Tanács
18-84.
1/1 adathár

Az új posta épületnek a megépítéséhez tartozik, hogy előtte a falu és a pusztai emberek amikor is össze gyűltek egy-egy Hazafias Népfőnt gyűlésre ott aztán több órán át vitatkoztak, hogy mért nincsen egy elfogadható posta épület. Többen hangoztatták, hogy amikor a községben illetve a faluban előljáróság volt sokkal jobban mentek a dolgok.

1980-as években a posta épülete elkészült, mert a régi pusztai eselédházak udvarában építették meg. Az épület különálló, de beillik a környezetbe. A központban van, mert pár lépésre az autobuszmegálló, a postai küldeményeket nem kell távra vinni.

Fónai György 65 éves, romai katolikustól, aki a faluban született és még most is itt él, több éven át Hazafias Népfőnt elnökeként végezte a társadalmi munkáját. Mint adatközlő elmondta, hogy szereti a faluját, de nem csak ő hanem a többi 600 lakó is. Ha el is mentek a fiatalok máshová dolgozni, de a faluból nem költöztek el, mélyen él itt az emberekben a falujuk iránt érzett szeretet, jó és a rossz hirt a postás mindig meghozza. Postásra senki ember fia nem harakszik. Van változás a faluban, mert 1970-ig általános iskola volt, és most nincsen, mert a gyerekek Gölle községbe járnak iskolába. A gyerekeknek az utazása nem gond, mert jó a helyi autobusz közlekedés. De azért az embereknek fáj a szivük, hogy mért nincsen a falujukban általános iskola, úgy mint valamikor. Mig iskola volt akkor azért a közművelődés is virágzott, ha többször nem is de egy évben karácsonyra és husvételre a gyerekek meg tanultak egy felvonásos szindarabot és azt a falunak apraja-nagyja megnézte. Így vélekednek az itt lakók, hogy szívesen megnézték amikor a gyerekek szerepeltek, sok szülő jobban kötődött az iskolához mint most, egyrészt azért is, hogy helyben volt, nap mint nap találkoztak a tanítóval, vagy a tanítónévivel.

Itt a faluban a népek között régi jó szokás, hogy tisztelik egymást, úgy nem menek el egymás mellett, hogy ne köszönének: Igy köszönnek egymásnak jó reggelt, jó napot, jó estét. Most már itt is körülbelül 20 év óta elterjedt a nyakatekert, nem magyar néphez illő köszönés, a Szia! Csau! De annyira, hogy még az idősebb korosztálybeliek is így köszönnek. Jó volt hallani, hogy a falunak a postása még mindig a régi

11.
18-47.
adott

szép, hagyományaiknak az őrzője, mert köszönéske a régi magyaros
köszönést használja: Jónapot! Jóreggelt! Jóestét!

Megint csak visszakanyarodok a postai szolgáltatásra, mert arra gyűjtöttem adatokat. De azért nem lehetett azt meg tenni, hogy másról ne esék szó, mert a falusi ember olyan, hogy leginkább arról szeret beszélni amely őt és a faluját jobban érinti, hol van meg sebesve. Mik maradtak meg a régiből és mi az új és melik jobb. Azt többen is mondják, hogy a földet már nem szeretnék a régi módon művelni, ez így jobb, csak azt panaszolják, hogy nagyüzemi társasgazdálkodás van, és nem, hogy olcsóbb lenne a termés, hanem mindig drágább, ezt nem tartják jónak! Nem a munkásemlerben látják a hibát hanem a vezetésben.

Fónóban született és itt élő paraszt származású emberek őszinték, nem szeretnek sokat beszélni, de amit mondanak annak sava és borsó van. Azt mondják, hogy sok beszédnek sok az ajja. Az emberi kapcsolatukhoz tartozik, hogy ha valakit vidékről telefonon keresnek, mert ilyen előfordul. A postások azt aki éppen arra felé megy megkérlik, hogy adja át az üzenetet. Szívesen megteszik. Régen is meg most is a faluban tapasztalható, hogy az emberek egymáson igyekeznek türelmesen, udvariasan, segíteni. Régi szokás itt a faluban, hogy az emberek egymásnak kölcsön adnak pénzt, biznak egymásban, mert amikor a pénzt egymásnak átadják nem írnak átvételi- elismervényt, tanut sem hívnak oda. Biznak egymás született becsületében. Az is előfordul, hogy amikor a postás csomagot, vagy más postai küldeményt kézbesít és éppen nincsen kéznél pénz, nem gond, a postás kölcsönzi az összeget.

Nem sok cigányesalád lakik a faluban. De akik itt laknak azok már régi lakosok. Még a 50-es években előfordult, hogy köldultak, mert elmentek a házakhoz élelmet kérni. Falu szélén saját maguk készített gunyhóban, vagy földbeásott putriba laktak. Ezek az erdei oláecigányok. Itt csak így mondják az emberek, hogy nem kolompárcigányok, nem lopnak, nem csavargók. Az itt élő cigányoknak a társadalmi beilleszkedésük a 60-as években kezdődött el, és ugyszolván a 80-as években már be is fejeződött. Kérdeztem, hogy is kezdődött? Nádorfalvi József tanácselnök elmondta, hogy az itt lakó cigányok szeretnek dolgozni. ./.

Delgoznak a mezőn,erdőben,gépállomáson,a gyerekek járnak iskolába, több felnőtt ,akik nem tudtak írni és olvasni azok is esti és levelező tagozaton jártak iskolába.Most már legalább 25-30 éve,hogy a faluszéléről beköltöztek a faluba.Cigány és nem cigányok házasságot is kötnek.Cigány és a nem cigány kultúra találkozott.A cigányság őrzi a régi kulturájukat,beszélik a saját cigány nyelvüket,énekelnek.Ők azok akik karácsonykor,ujévkor, husvétkor,május elsején elmennek a házakhoz és a régi szokásnak megfelelően köszöntik a háznépét.Ezt inkább a 10-12 éves gyerekek részéről lehet tapasztalni.Azt is meg tudtam,hogy a cigányok igencsak jó kapcsolatba vannak a postással, különösen az idősebb korosztály,akik nem tudnak írni és olvasni.Mert a postás az,aki levelet ír helyettük, és ha indokolt akkor hivatalos, de magán levelet is felolvassa.A cigányok kapcsolata a postáshoz abban is meg mutatkozik,hogy a gyerekek, de még a felnőttek is a postásnak előre köszönek.

Itt a "Somogyország" pieikis falujában is nagyot változott a világ, már a posta szolgálattal kapcsolatosan is, mert gyorsabb a postai küldeményeknek az érkezésük,mert a postát Kaposvárról - Igalba közlekedő autobusz szállítja menetrendszerű járáttal, pontosan és gyorsan.Elmondhatjuk,hogy itt a faluban és a pusztán a postások és a lakosság között jó az emberi kapcsolat teremtődött.

1945 előtt Fenyőpusztán is laktunk, mint eselédék.

Üdvözlettel:

J. József
J. József
Pécs

Magyarürögi ut 118

7634

Csősz és a csőszkunyhó

- Rajz csőszkunyhóról, csősz és a kukoricás,
- Miből is készítették a csőszkunyhót?
- Mért nem tették ki a fejszét míg esett az eső?

Somogy megye Néprajzi Osztályának!

K a p o s v á r

Május 1 u. 10.

7 4 0 0

Pályázó:

Jeli József, nyugdíjas

Pécs, Magyarürögi ut 118.

7 6 3 4

Magyar Néprajzi Múzeum
14-44.
Magyar Néprajzi Múzeum

Az 1987. évi Országos és Somogy megyei néprajzi s nyelvjárási önkéntes gyűjtők pályázatára készítettem.

Mezei csősz kunyhó.

Somogy megye : göllei, felső-alsó hetény, síkságán, mák, és kukorica csősz.

Csősz és a csőszkunyhó

Somogy megyében az egykori földesuri pusztákon több ezer holdas birtok volt 1945-ig. Éves és alkalmi csőszöket alkalmaztak a termények lopása miatt.

Éves konvenciós csősz volt, az olyan férfi, akit azért alkalmaztak, hogy a mezőn dolgozó uradalmi cselédeknek, napszámosoknak parancsoljon, ügyeljen a munkájukra, ha egyéb mezőgazdasági munka nem volt akkor meg járta a határt, mindennemű változást, jelenséget kenyéradójának jelentett.

Halász József, Gölle piarista papi birtokon, majd később Felsőheténypusztán négyökrös béresből lett öregbéres, aki már közvetlen nem vett részt a termelésben, hanem csak dirigált, parancsolt a béreseknek. A szoszoros értelemben a cselédek akkor kivánták látni mint a hátuk közepét, utálták mint a saját trágyájukat - így mondták -. Sokszor annyira elragatta magát, hogy az embereket önérzetükben megbántotta, de még olyan is előfordult, hogy tetteleségre is vetemedett. Utálta a cselédség. Nagydarabb melák ember volt. Azért néha emberére akart, mert volt olyan béreslegény, aki nem ijedt meg a saját árnyékától, ilyen volt Jáger István és Lajos testvérek, akik nyáron lucerna hordáskor a vasvellával jó helyben hagyták, de annyira, hogy orvoshoz kellett menni. Következésképpen az lett, hogy a béreseket elbocsátották. Ez 1939-ben Felsőheténypusztán történt.

Az urak mindenegyes alkalommal a népnyzó öregbéresnek hagytak igazat. Még akkor is, ha nem volt igaza. Olyan irot cselédtörvény nem volt, amely a őket védte volna. Így aztán örökös ellentét volt az urak és a cselédek között. A cseléd emberek úgy néztek az urakra, mint a sarokba állított négyágu vasvella. Arra példa nincsen, hogy az urak a pusztai vezetőket durva embertelen magatartásuk miatt felelősségre vonták volna. Ezt a cselédség is jól tudta, panaszával bárhova is ment orvoslást nem kapott.

A cseléd világban minden év február elgajén volt a felmondás, és a szegődés napja, ilyenkor mentek a cselédek másik pusztára szegődni két nap alatt. Több cseléd család Halász József öregbéres embertelen magatartása miatt felmondott, egy másik pusztára ment elszegődni. Mikor már azt intéző is megunta az öregbérest, áthelyezték, költöztették másik pusztára, így került Gölléből Felsőheténypusztára. Sok esetben az sem volt mindig szerencsés dolog, mert ahova került az öregbéres ott dolgozott az a cseléd is akivel előző években nem értették megegyemást.

Az öregbéres szarvát annyira nem tudták letörni, hogy okolt volna a korábbiakból. Felsőheténypusztán csósz lett. Minden áron csósz puztagazda szeretet volna lenni, azért is vágott minden szava, mint a kasza, s szurt mint a disznóölő kés, égett a levegő körülötte akárcsak a régi falusi zsellérsorsu embereknek a zsubtetejü házuk. Durva embertelen szavaival lépcsőt vágott az emberek hátán, hogy ninél előtt elérje a célját. Mondták is a cselédek, hogy az ilyen ember nem özénk való, hanem az erdőbe, a vadállatok közé. Még gunyhót sem érdemel.

A pusztá csósz családos volt, 4 gyermeke is volt. A gyerekeket is kerülték a pusztaiak az apjuk magatartása milt. Meg különböztetett konvenciót kapott, mert mindenből félszer többet, mint a béresek, vagy a kocsisok vagy éppen a gyalogbéresek, akit gyalog munkaerőnek ismertek. A többi cselédek házsorában lakott, de különbejárattal, egy szobával több lakása is volt, és a lakásához elkerített kiskert, méhessel együtt.

A pusztai csósz határkerülőnek is nevezték. Itt a pusztán az volt a gyakorlat, hogy amikor megkezdődött a mezei munka, amig csak tartott a pusztai csósz a cselédekkel, napszamosokkal volt együtt, ügyelt, parancsolt. A csósz akkor volt még valahogy elviselhetőbb, amikor a környékbeli falusiak is ott dolgoztak napszamban, mert azoktól tartott, beszéltek is, hogy többször meglóvasították, ha kezdett okoskodni. Nak, és Lápafőről jártak ide napszamosok.

Somogy Megyei Nizsna
18-87
Művelődési Osztály

Miből is készítették a csőszkunyhót?

Jól ismert, hogy Somogy megyében sok az akácfa, így aztán a mezőn felnőtt akácfákból nemcsak szerszámokat, nyeleket, épületet, hanem csőszkunyhokat is állítottak fel. Tanulatlan mesterember is megtudta csinálni. Semmi más nem kellett, 2 db. kétágas, combvastagságu fa, melyet földbe ástak, tartófát helyeztek rá, és oldalához 10-15 cm átmérőjű-vendégfákat támasztottak, ezeket is a földbe ásták, szalmával, kenderszárral, kukoricaszárral vastagon beterítették és még utána gallyal is letakarták, hogy a víz gyorsabban folyon le. Nehogy a vihar a tetőről lefuja az anyagokat, csaptatófát kötötték rá, szalma kötéllel, mert másik nem is volt. A kunyhó belsejének a földjét vastagon szorták meg szalmával, azon pihentek, és aludtak. A kunyhóra kenderszálból ajtót is kismesterember módjára készítettek. De olyan is volt, hogy csak egy-két kukoricaszár kévét tettek oda, vagy olyan gabona kévét, amelyet kézi cséphadaróval verték ki, inkább a rozsszalma volt erre legalkalmasabb. Az így elkészített kunyhót körül árkolták, hogy a víz eltudjon folyni. Nyáron gyakran az is megtörtént, hogy a villám bele vágott, és leégett. Ha ott ember tartzkodott arra mindig nagyon ügyeltek, hogy kasza, vella, ásó, fejsze, vagy más hasonló vastárgy ne legyen, mert úgy mondták az emberek, hogy az vonza a villámot. Itt láttam, hogy amikor esett a jég, hogy az emberek a kunyhó, vagy a ház elé a földbe vágják az öregfejszét, hogy azzal elűzék a további jégesést. Azt nevezték öregfejszének, amelynek az éle kivolt nagyon povásodva. Mig a villámlás volt a fejszét nem tették ki az esőre.

Fontos volt, hogy a csőszkunyhó idő álló legyen, mert ott a csőszök sokszor hónapokig ott tartzkodtak, lakásul is szolgált. Ha azt valaki szándékosan gyújtotta fel, amikor ott ember tartzkodott, a törvény embernek lakhelyül szolgálónak minősítette, és az elkövetőt gyújtogatás miatt vonták felelősségre. Így aztán a szegényemberek a kunyhót védték is, különösen azokat, amelyek állandóan a határban álltak, mert vihar esetén ott meg tudtak huzodni.

./.

A gyakorlatban azért kellett a mezőn, hogy legyen csósz, mert amikor kezdett érni a mák, kender, kukorica, dinnye, kaprika, paradicsom, szőlő, csósz vigyázott az érés latt lévő, vagy még el nem szállított terményekre. Mert ha nem alkalmaztak volna csószot, bizony, hogy a tolvajok nagy kárt okoztak volna.

Egy csósznek a hatáskörében 50-60 holdas terület is tartozott. Jól helyre építették a csószkunyhót, hogy azt mások is lássák. Az ilyen mezei csószöket napszámosként fizették meg. Míg egy másik közepes fizetéses napszámos egy pengőt kapott egész napra, a csósz egy pengő 20 fillért, de éjjel- nappal csószködnie kellett, igen csak keveset tudott aludni, inkább csak olyankor amikor rossz idő volt, meg amikor a felesége, vagy éppen valamelyik családtag ott volt, pár órát és csószködött. A kutyája mindig ébren volt. Míg a terményt benem takarították a csósz nem ment haza. Élelmet, tisztaruhát is úgy vittek neki. Csak az lehetett csósz, akinek tiszta volt az erkölcsi bizonyítványa. Teljesen fedhetetlen életűnek kellett lennie. Legtöbbször olyan idősebb cseléd, aki a pusztán öregedett meg.

Csósznek szem-füllesnek kellett, hogy legyen. A pusztai vezetők azt is meg csinálták, hogy munkásember ruhába öltöztek, és elmentek lopni, ha a csósz nem fogta őket azonnal elbocsátották. Ha a csósz elfogta, akkor azt jónek minősítették, sőt mégis jutalmazták. A legközelebbi birka vágáskor egy- két kiló húst kapott, de csak akkor ha történekről másnak nem beszélt. Ha mégis ki tudott annak hosszú idő kellett. Őt már sérelem nem érhetette.

A somogy megyei pusztákon csak a kastélyokban, pásztoroknak és csószöknek lehetett tartani kutyát, másnak nem. Általában a csószök nyáj terelésére, őrzésre alkalmas kutyákat tartottak, amely nagyon tudott futni. Kan kutyát, még akkor is ha néha elfutott a nyúl után, mert ilyen is megtörtént. Nyöstény kutyát semmiképpen nem tartottak, mert az lustább is, meg nem olyan bátor, mint a kakutya. Emlékszem: Jáger Pista bácsi mezei csósz mesélte, egyik kakutyáját kiherélték, azért, hogy ne menjen el a nyösténhez. Utána nem volt jó, mert közömbös volt a jelenségekre. ./.

SOMOS KÖZSÉG IRODA
1937.
Munkáltsági Iroda

Lehetőleg a csósz olyan ruhában járt, hogy a környezetől nem igen ütött el. Lábalije csizma, vagy bőrbakancs volt. Lőfegyver helyett, hosszunyelű fejszéje, vagy baltája volt, amely egyben arra is alkalmas volt, hogy ha fát kellett vágni legyen kéznél. Esetleges támadásra is alkalmas volt. Börtarizsnyája volt, abban tartotta az élelmet, zseblámpát, meg a szijbilincset, mert ha valakit elfogott akkor azzal kötötte össze a kezét. Volt olyan csószkunyhó is ahol egy földbe ásott faoszlopra egevas volt felfüggesztve, és ha segítséget kért a csósz, azt verte meg, ezt egyébként a népek tudták, és segítségére siettek.

Ahol tavasztól, őszig csószkunyhó állt, két személyt alkalmaztak. 24 órai szolgálat és 24 órai pihánót volt. Ilyen csószkunyhó volt Nagyberkiben, és Mosdoson, ahol nagyüzemi kertészkedést folytattak. Itt a csószkunyhó a többi kertészeti építménytől nem tűnt ki. Általában egy-két szál szegesdrotal be volt a terület kerítve, de az nem agadályozta meg, hogy a tolvajok ne menjenek be. A legkritikusabb hónapok voltak az augusztus, szeptember és az október, mert akkor értek a kerti ^{termények} termékek.

Leleményesnek kellett, hogy legyen a csósz, mert azt is meg-meg csinálták az emberek, hogy cselesen, ürügyként felkeresték. Érdeklődtek, hogy hol van a legközelebbi kut, forrás ahol ivóvíz van. Meg aztán érdeklődtek, hogy mikor, milyen zöldséget, vagy gyümölcsöt adnak el? Mennyi lesz az ára? Mikor milyen vanatok járnak? Ha a csósz az érdeklődővel beszélt, addig a társa a lopást elkövette. Azt is megcsinálták, hogy a csósz hatáskörében lévő területen gazt megnyujtották, azért, hogy a figyelmét eltereljék.

Előre láttó csósz volt Végh János, Jáger István régi cselédek, akik évtizedekig alkalmi mezei csószok voltak. Ők is készítették el a csószkunyhókat. Így mondták a népek olyan fából faragták őket, hogy akikkel nem lehetett csak úgy kikukoricázni, férevezetni, becsapni. Hire is ment a vidéken, hogy ne is, hogy valaki meg próbáljon ott megjelenni, mert csak a fejsze, vagy a balta nyomait hozza magával!

1945 előtt, de még utána is Somogy megye Alsóheténypusztán volt nag. kiterjedésű halastó. Fürdés nyáron nem volt tiltva. Cselédeknek, a 6 hónapos summásoknak meg engedték, hogy fürödjenek, különösen amikor aradtak és a cséplőgépnél dolgoztak egész nap. Halászat, horgászat szigorúan tiltva volt. Itt is állandóan csősz teljesített szolgálatot, még két csőszkúnyhó is volt, egyik az egyik végén a halastónak, a másik meg a másik végén állt. A halcsősznek golyós, és sörétes lőfegyvere is volt. A ragadozó, a duvadakat, bármikor lelőhette. Igen csak nagy tekintélye volt a halcsősznek. Kormos Pista bácsi pusztai gyalogbéres a következőket mesélte el: "Egyik alkalommal elment a halcsőszhöz, és arra kérte, hogy legyen a bérma keresztapja. Nem tagadta meg csak azt mondotta, hogy ő csak úgy tudja vállalni, ha püspök oda megy és ott végzi el a bérválással járó ceremóniát. Ő a halastó környékét nem hagyhatja el.

Itt az Alsó- Felsőheténypusztákon több csőszkúnyhó is állt. Megtörtént az is, hogy nagy viharos esőzés következtében ut, hid, töltés megrongálódott, és amíg azt meg nem csinálták csőszkúnyhot építettek és ott csősz teljesített éjjel- nappal szolgálatot.

Mikor már meg jött a kikelet, hogy a tinóket, üszöket, csikokat, kilehetett hajtani a legelőre és délbe, este, éjjelére karánban lehettek. Pásztorok is kúnyhot építettek. Veremszerűen a földbe ástak, olyan 4 méter hosszú, és 2 és félméter széles kúnyhonak helyet. Elöl és hátul egy-egy kétágas fát leállítottak, hasonlóképpen, mint a szalmatetejű csőszkúnyhónál. Csak azzal az eltéréssel, hogy a tetőre rakott szalmát 40-50 cm. vastagon földdel letakarták. Ez a földbe vályt kúnyhó ugyszólván éveken át, tavasztól, késő őszig a pásztoroknak lakásul szolgált. Itt téglából rakott tüzhely is volt, ahol lehetett főzni, sütni, ruhát szárítani. Az ilyen kúnyhóban volt egy- vagy két ágy, asztal, pad, egy- két buskó, amelyekre kényelmesen le lehetett ülni. Itt tartották az edényeket, fejszét, ást, lapátot, vizes vedret, kanát. Szijostort, furkosbotokat, a fogason logott a minden nap használt ruha is. Világításra petroleumos cilindres lámpát használtak, és gyertyát.

-7-

Falusi mezei csósz

Göllében az éves falusi mezei csósz a községi előljáróság minden év január 2.napján, Szilveszter pápai napon választották nyíltan szö többség alapján.Követelmény az volt,hogy katonaviselt férfi legyen.Az is követelmény volt,hogy 24-60 évkörűli legyen, családos, nős,magya állampolgár,büntetlen előéletű.Közerkölcs^{jó} hírében álljon.Állandó helyi lakos legyen.

Évi bére, fizetése: egy hold szántóföld,200 négyszögül rét, 6 ürméter tűzifa,ha azt nem tudtak adni akkor 6 kocsi galyfa.Akinek 1-6 holdig volt földje az egy évben egy fölöntő buzát,akinek meg 6-tól több földje volt két fölöntő buzát,2 illetve 4 pengőt volt köteles fizetni. Ha terményben valaki nem tudott fizetni akkor azt át lehetett pénzben váltani.Egy fölöntő buza úgy átlagosan 32-35 kg. volt. A járandóságot a mezei csósz aratás után gyűjtötte össze, olyképen,hogy házról-házra járt családtagjaival és egy előljáróval.Pontosan tudták az,hogy kinek menyit is kell fizetni.

A mezei csósz hatóság közegnek számított,törvény védelme alatt állt. Jegyzőségen hivatalos esküt tett.Fegyvere éles balta, vagy fejsze volt. Legtöbbször vadőr is volt,a helyi vadász társaságnak tagja is.Engedélyezett sűrűtes lőfegyvere is volt, amelyet ragadozó,vagy dumadak irtására használhata.

A csósz eskü letétel után,hatosági pecsétes mezőcsószai igazolványt kapott./ A gyűjtésem során igyekeztem,hogy jól volna ha igazolványt lehetne találni, de nem sikerült./ A csósznek jelvénye is volt,azt köteles volt használni, a kalapján, vagy a börtarizsnyáján, jól látható helyen. A jelvény anyaga vasbol volt,rézzelel futatott,melyre ez volt írva: mezei csósz,mezőőr.Az emberek előtt a csósznek nagy tekintélye volt.

Szolgálati ideje:köznapokon 12 óra,vasárnap szabadnapos volt elvileg Nyári és az őszi napokban hajnaltól késő estig még a mezőn volt a termény azt őrizte, sőt éjszaka is,ha éjszaka szolgálatba volt, akkor nappal lakásán pihent.A sok éjszakai szolgálatát az előljáróság méltányolta, mert a téli hónapokban 5-6 óránál többet nem volt köteles a határban tartozkodni.

./.

Somogy Megyei Népszabadság
18-47.
Munkái adatlát

A mezei csősz melék jövedelemre is szert tehetett, mert lehetősége volt arra, hogy az egész határban a közutakon, dülökben, vásártéren, mert az is hozzá tartozott, hogy a fűvet le kaszálhatta, és a szénát saját részére felhasználhatta, mert állatai voltak, az is szokás volt, hogy a csősz ismerősének fele részben kiadta a fű kaszálást, megérte, mert egy nyáron 3-4 kocsi széna is összegyűlt, még így is.

Az eskütt csősz/mezőőr/más egyént foglalkozásával kapcsolatosan még pár órára sem bízhatott meg. Ilyen kötelessége is volt, hogy amikor kiment szolgálatba akkor jelentkeznie kellett nappal a jegyzőségen, éjszaka meg a falusi éjjeliőrnél, vagy a helyi csendőrségen. Ha éppen úgy adódott, hogy találkozott a csendőrzáróval akkor azok is beírtak az ellenőrző könyvébe. Szolgálatban mindig köteles volt az ellenőrző könyvet magánál tartani. Azt pontosan kellett vezetni, mikor kezdte meg a szolgálatot és mikor szakította félbe.

Annyira ismert személy volt a faluban, hogy amikor valamilyen törvénybe ütköző eset történt az emberek ő hozzá fordultak, keresték a lakásán, ugg nappal, mint éjszaka is.

Mezei csősz a községtől ruhát, lábelit nem kapott. Gyakorlat az volt, hogy honvédségi egyenruhát alakították át, és abban járt, mert a két világháború között ilyen ruhákat lehetett vásárolni, sőt volt egy férfi aki Budapestről rendszeresen adott el uriformis ruhákat és lábeliket. Ezeket mindig jóval olcsóbban meg tudták az emberek vásárolni, mint az üzletekben a polgári ruhákat. Meg jobban is bírta a viselést.

A napi ételmezt is saját magának kellett biztosítani. Fő táplálkozása szalonna, kolbász, zsíroskenyér, vöröshagyma, sóspaogácsa, kenyér, ünnep nap után a még megmaradt kalács, mákos, diós, vagy kakaós. Börtarizsnyája mellett lógott a vizeskula, amelyben gyakran tej is volt, mert azt is fogyasztották.

A csősz kutyát is tarthatott, többet is, őrzés segítése céljára. Csak olyankor nem ment ki szolgálatba kutyával amikor egy meghatározott helyen rejtett figyelést tartott, mert bizony, hogy ilyen többször is megtörtént, ahol elszaporodtak a lopások, különösen ősszel a kukorica lopások.

Somogyi Károly
18-87
adattár

9
Somogy megye Inámpusztán nagy kiterjedésű diófás öltetvény volt. Mikor kezdett már érni a dió csősz alkalmaztak. Sok gondal és bajjal is járt, mert nem volt bekerítve, könnyen meg lehetett közelíteni. A tolvajok reggel, vagy este próbálkoztak a lopással. A csősz kunyhót itt a diófásnak a közepére állították.

Karácsonyi ünnepek előtt a pusztá erdőben, pusztán a fenyves részében szintén alkalmaztak csősz, de csak olyan ideiglenesen összetákolt csősz kunyhószerűt, hogy igen rossz idő esetén belehesen ^{be} állni. Itt is a csősznek fejsze, vagy balta volt a fegyvere. Ha valakit a csősz megfogott a lopáson annak gyorsan híre is ment. Ennek volt egy másik rossz átütő oldala is, mert akit megfogott a lopáson azt a személyt a csősz bekísérte a kastélyba, és az idő alatt mások mosolyogva lophattak.

Ezen a vidéken ismert volt a szőlő csősz is. Inkább a községekben és a falukban volt. A szőlő csősz csak a szőlő érés ideje alatt alkalmazták, külön volt a szőlőhegynek is éves csősze. Göllében az volt a régi ősi szokás, hogy több szőlősgazda fogadott csősz. Itt nem volt jelentősége a csősz kunyhónak, mert mindig volt a szőlőhegyben olyan présház ahol a csősz el tudott rejtőzni. Menedéket talált, ha éppen rossz idő volt. Fegyvere fejsze, vagy balta volt. Személyes tárgyaihoz tartozott meleg ruha, lábeli, csizma, hosszuszáru bőrbakancs. Kalap, bőrtarisznnya, amelyben élelmét tartotta. A szőlő csősznek is volt kutyája. Ha valakit elfogott a lopáson, ő már jobb helyzetben volt, mert a hegyben mindig voltak ilyenkor emberek és akiket megkért, hogy legyenek segítségére. Nagy szégyen volt, ha valakit lopáson fogtak. Még a község kisbíró is dobszó utján kihirdette, hogy ki követett el lopást! Az ilyen szokásnak nagy ára volt, mert büntetésen kívül, még a község lakossága hitványember jelzővel is illette. Visszatartó ereje volt a jövőre nézve.

Pécs, 1987. június 20.

Üdvözlettel:
Jeli József
Jeli József nyugdíjas
Pécs, Magyarürögi ut 118.
/7634/
Önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtő!

—
1.
—

Táplálkozás a pusztai cselédeknel
/1945 előtt/

- 1./ Főzés a közös pusztai cseléd konyhán, táplálkozás 1 lap,
- 2./ Reggeli, ebéd, vacsora, /uzsonna/ 1-2 lap,
- 3./ Aratás zsellérsors, 3. lap,
- 4./ Vacsora részletes leírása, 3.lap,
- 5./ 6 db.néprajzi tárgyi fotó!

Somogy megye Néprajzi Osztályánál

K a p o s v á r

Május 1 u.10.sz.

7 4 0 1

Pályázó:

Jeli József, nyugdíjas

Pécs

Magyarürögi ut 118.sz.

/7634/

Az 1987. évi Országos és Megyei Néprajzi és Nyelvjárési Önkéntes Gyűjtőpályázatra készítettem:

Foglalkozás, táplálkozás és lakhely

A déd, nagyszülők, és szüleim foglalkozása: pásztorok, földművesek földesuri birtokokon: béresek, lovaskocsisok, gyalogbéresek, /gyalogmunkás/ napszá mosok, mind ez a történelmi sorsfordulóig 1945-ig volt. Ismert lakhelyek: Somogy megye Lipótfá, Lukafa, Bószénfa, Pacsirvisnye, Nagy- és Kiskorpád, Jákó, Cseberkipusztá, Bárdibükpuszta, Nyirespuszta, Tokajpuszta, Gölle község, Göllepuszta, Inámpuszta, Alsó- Felső heténypuszta, Szentpéterpuszta, Nagyberki község, Nagyberkipuszta, Szabadi falu, Kisgátpuszta, Fonó falu, és Fonópuszta.

Táplálkozás:

A főzések a közös cseléd konyhán volt:

Déd, nagyszülők, és szüleim köznapi táplálkozása:

Reggeli: tehén tej forralva, vagy kevert túró sóvaá és paprikával izesítve, 15-20 dkg. buza, vagy rozskenyér, 10-15 dkg. szalonna, nyersen, vagy sültve, vöröshagyma. Amennyiben nem volt tej, akkor meg rántott leves. Téli hónapokban sült rizses, kásás hurka, nyers, vagy sült szalonna, sült krumpli, vöröshagyma, savanyuságnak: káposzta, uborka, paprika, reggeli 7-8 órakor volt. Szeszes ital fogyasztás nem volt.

Ebéd: Naponként változatos leves, fehér, vagy tarka szemesbab, krumpli /csipetkével/ eset leg füstölt kolbász közéje, lencse /csiptkével, zöldbab /csipetkével/ rántott leveá/ melyet kanászkávének is nevezünk, még most is/. Változatos: kifőtt tészták. Krumplis, káposztás, kockaalaku, mákos, túros, diós, hosszumetélt /mácsik/ nevezük, de még most is az idősebbeknél lehet hallani. Aprókockára vágott szalonnát, vagy sonkát is kifőtt tésztára teszik még most is.

Ebédre főzelékek? szemesbab, zöldbab, krumpli, kelkáposzta, lencse, tök, kapormártás, paradicsom mártás, tejesmártás tormával. A főzelékre baromfi hús, disznóhús sültve, főzve fogyasztva. Egy héten egyszer legalább sült tészta is volt, krumplispogácsa, vagy sós pogácsa, ősszel, télen káposztás béles bugyortésztának is mondták, mert a négy sarka össze volt hajtva. Évközben ritkábban barátfüle, szilvágombóc, grizes palacsinta, vagy túros. Husleves kivételével a többi leveshez 10-15 dkg. kenyeret is ettek, leggyakrabban buza, és rozskenyeret, az első és a második világháború idején és az 1923-as gazdasági válság idején kukorica, és árpa kenyeret is fogyasztottak az emberek.

A változatos táplálkozás volt. A sült húsokhoz, pörkölt hús, kirántott hús, tavasszal-nyáron zöldsalátát, paprikát, káposztát, mint savanyu-

Somogy Megyei Múzeum
18-84.
Képtár

ságot fogyasztottak. Télen meg a husokhoz hordós savanyukáposztát. Paprikát nyersen és sülve, főve is, mert friss disznó és füstölthúst is tettek a káposztába. Olyan szólás-ímondás járta, de még most is, hogy a husoskáposzta annál jobb, minél többször fel van melegítve. A hétszer melegített husoskáposzta a legfinomabb. Ezeknél az ételeknél szintén szokás volt a kenyér fogyasztása, 10-15 dkg. Gyakori a 10, 12 napos házilag sült kenyér fogyasztása. Szokás volt az is, hogy buza és rozsliszt közé tört főzött krumplit tettek, mondva, hogy könnyen emészthető és nem szárad ki, s nem morzsalékos. Ezt Végh Jánosné, született, Papp Erzsébet, anyai nagyanyámtól többször is hallottam, hogy az ilyen kenyér egész ségesebb, és gazdaságosabb is. Nagyanyám életutja szép, hosszú volt, 91 éves korában halt meg. 1971-ben, amikor az én fiam született. Somogy megye Fonó falu római katolikus köztemetőjében nem yugszik, ő nem katolikus volt, hanem református vallású, de mivel a falunak nincsen külön temetője, így a katolikusok között van eltemetve. Itt a faluban ezt senki nem is firtatja, hogy miért van így /Elnézést a kitérésért/.

Uzsonna:

Tavaszi, és a nyári hónapokban, amikor a nagy dologidő volt, a mezőgazdaságban bizony hogy az emberek, ha csak délben levest, és főzeléket, vagy kifőtt tésztát hus nélkül ettek, mert ilyen gyakran volt, már délután 4-5 óra felé éhesek voltak, úgy is mondták, hogy kopogott a szemük az éhségtől /éhesek voltak/ mert így is mondták a régi öregek. Uzsonnára gyakran aludtejet, vagy tejszeles uborkát ettek, 2-3 decis pohárból, 10-15 dkg. kenyérral. Ez a paraszti életben úgy volt, hogy ha a lakástól távol dolgoztak, akkor délben az ebédnél már az ebédvivő azt átadta. Gondot okozott az étkezésnek az eltevése, nehogy uzsonnáig megromolják. Ilyen megoldást találtak, hogy az uzsonnát bőrttarisznyába, ruhába, vagy csak konyharuhába csomagolták, és a legközelebbi árnyékos helyre tették, és zöldnövényzettel letakarták, ilyen volt a fű, lucerna. Aratáskor a kepeken, széna, vagy lucerna boglya, vagy petrence árnyékába helyezték. A boglya jóval nagyobb volt, mint a petrence. Szénát, zabosbükönnyt, boglyába, míg a lucernát, lóherét petrencébe rakták.

Aratás, zsellérsoss

A legnagyobb dologidő volt: kezdődött az aratás. Nagyberkiben Rajci János középparaszttól 10 hold kenyérgabona aratást vállaltunk. Felváltva kaszáltunk nagyapámmal, aki akkor 62 éves volt. A nagyanyám 60 éves! - szerzte utánunk a markot. Én ekkor töltöttembe a 14. életéveimet. A naptár az 1940. évet mutatta.

SOMOGY MEGYEI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT
18-84.
Művelődési Osztály

Az aratás idején hajnalban kimentünk nagyapámmal a határba kötelet fonni. Nagyanyám otthon megfőzte az ételt. Nem nagy választék volt, bab, vagy krumplileves. Hogy az étel meg ne savanyodjon, a tűző napon, a közeli kukoricásban sarlóval lyukat ástunk, s oda földeltük az edényt.

Három hétig arattuk a lo hold gabonát. Részesaratók voltunk, minden tizedik kepe volt a miénk. A sovány földek gyengén fizettek. Csak 7 méter mázsa gabonát kerestünk.

A népi főétplálkozásunkhoz tartozott, hogy amikor kenyérsütés volt, akkor langalót /lángost/ is sütöttek a paraszt és cselédasszonyok, azt fokhagymával megkenték, és tejfellel megöntözték, ezt reggelire, mint uzsonnára egyaránt fogyasztottuk. Kovászosuborkát reggelire, ebédre, és vacsorára is fogyasztottunk.

Vacsora:

Ugy a paraszti, mint a mezőgazdasági cseléd sorsban a déli ételből megmaradt élelmet este elfogyasztottuk, lehetőleg már annyit készítettek, hogy vacsorára is legyen. Mindig a tartósításával volt a gond, amelyet a földbeásott pincébe, vagy a sütőben tartottunk. Az gyakran előfordult, hogy nem maradt a déli ételből. Akkor meg gyorsan kellett főzni, a paprikáskrumplit, mert az készült el legelőbb, vagy a lecsót, de amikor nem volt sem paprika, sem paradicsom, akkor meg vörshagymát besóztunk, és kenyérrel ettük. A vacsora ételhez tartozott a púdinka, amely tejjel, buzaliszttal, és 8-10 tojással lett összekeverve, és meg lett sütvé, kenyérrel igen jó volt, ha még volt szalonna, vagy kolbász, akkor az még csak izletesebbé tette. A nyáron, amikor volt gyümölcs, meggy, körte, szilva, egy-egy karéj kenyérrel ettük, és meg volt a vacsora, de az is előfordult, hogy uzsonnára is gyümölcsöt ettünk. Pusztán a cselédeknel a gyümölcsfogyasztás körülményes volt, mert a pusztán nem termett, nem engedték meg az urak gyümölcsfát ültetni, ha véletlen volt is a kiskertben, az is csak meggyfa volt, de csak pár éves, mert a cseléd világban a cselédek nem ültették fát, egyrészt azért, mert nem volt szabad, nem is volt akkora kert, másrészt meg mire a gyümölcsfa termett volna, a pusztáról egy másik pusztára kellett költönni. Téli hónapban szemeskukoricát is főztünk, és azt ettük vacsorára. A levét is megittuk, tea helyett. Mikor már a kukoricát lisztesen meglehetett őrletni, akkor délre, vacsorára egy-egy tepsi prószát sütöttek az asszonyok, szilva lekvárral is megszórták. Vacsorára tejbe kukorica dödölét is főztek. Késő ősszel, amikor már a dér megcsipte az uritököt, azt gyakran sütöttek az emberek, és fogyasztottak.

Az irtakon kívül még a táplálkozáshoz tartozott, amelyeket nevezetesebb ünnepekkor, Karácsonykor, Husvétkor, lakodalomkor, eljegy-

28-
Samogy Mennyel M...
18-11

zészor, temetéskor, bucsukor, keresztelőkör, bérváláskor készítették:
Mákos, diós, kakaós, kalács. Rétest, turósat, mákosat, diósat, káposz-
tásat, krumplisat, darásat.

Pécs, 1987. június '18.

Üdvözlettel:

Jeli József, 63 éves
Pécs. Magyarürögi u. 118.
önkéntes néprajz és
nyelvjárás gyűjtő.

Az 1987. évi Országos és Somogy megye néprajzi, s nyelvjárási
önkéntesek gyűjtők pályázatára készítettem.

II.

Visszaemlékezés

Gölle község, és a hozzátartozó pusztákra/1930-45./

- Gölle község hol is van?
- Gölle község elemi katolikus népiskoláról adatok.
- Leírás a község népességéről.
- Iskola tanszerei.

Somogy megye Néprajzi Osztályának!

K a p o s v á r

Május 1 u. 10. sz.

7 4 0 0

Pályázó:

Jeli József, nyugdíjas,

Pécs

Magyarürögi ut 118.

7 6 3 4

60.
Az 1987. évi Néprajzi és Nyelvjárási önkéntes gyűjtőpályázatra készíttettem.

Visszaemlékezés

Gölle községre, és a hozzátartozó pusztákra /1930-45/

Édesapám és édesanyám törvényes házasságából 1923. október 2. napján születtem Somogy megyei Szendipusztán. A dédszüleim pásztorok, míg a nagyszüleim mezőgazdasági cselédek voltak. Somogy megyében igen sok helyen laktunk; Cseberki, Lipótfá, Bárdibük, Kaposmérő, Szomajom, /Kaposfő/ Nyerés, Jákó, Nagybajom, Bárdudvarnok, Kaposvár, Gölle, Szentpéterpuszta, Alsó, -és Felsőhetény, Nak község, Inámpuszta, Nagyberki, Kisgátpuszta, Szabadi falu, Fonó puszta. Itt ért bennünket a felszabadulás, 1945-ben. Végh Imre nagybátyám Fonó, Dózsa György u. 24 szám alatt lakik. Batéban meg Végh János nagybátyám családja. Göllelében a nagybátyám feleségének a rokonai. Kaposváron Jeli Lajos édes-testvérem gyerekei, és unokái. Én 30 éves koromig ezeken a helyeken laktam. A mai napig sem szakadt meg a kapcsolatom a felsorolt helyekkel, mert igen gyakran látogatok e helyekre.

Hogy is kerültünk Délsomogyból, közép Somogyba? Röviden; Csak úgy hogy a nagytyáim olyan 18-19 éves legények voltak, és amikor február 1-én volt a cselédeknek a felmondásuk. Tokajpusztán kikérték a cselédkönyvüket, amely kékszinű volt, az iskolai értesítésőhöz volt hasonló. Két napjuk volt a szegődésre, de a bátyáim 3 napot kértek. Elindultak gyalog árkon-bokron, toronyiránt, Kaposvárra, és onnan meg tovább gyalog Ráksipusztára, közben érintették az utjukbaneső pusztákat, érdeklődtek hogy hol tudnának elszegődni egy esztendőre. Így jutottak el 1926. évben Göllepusztára és mezőgazdasági cselédnek szegődtek. Én ekkor 3 éves voltam. A nagyszüleim neveltek, mert még volt két testvérem és így édesanyám azt mondta a nagyanyámnak, hogy csak legyenek ő náluk. Most az önéletrajzomról többet nem is írok, mert arra vállalkoztam, hogy Gölle községről és hozzátartozó pusztákról irjak. Nem tudom, hogy ki hogy van az ilyesmivel, ahogy 50 éves lettem, szinte robbanásszerűen jött a gondolat és az ötlet, hogy jó volna, ha a multról írják. Nem volt könnyű elkezdeni, de folytatom, mert évek, hónapok kellenek ahhoz, hogy az ember visszatudjon emlékezni, és emberekkel kell beszélni, hogy tulajdonképpen hogy is volt annak idején. Sürget az idő, hogy minél több adatot tudjak adni a néprajz-tudomány asztalára!

Gölle község hol is van?

Dombóvártól északra, mintegy 20 kilométerre, ugyancsak ilyen tá-

51.
18-87.
Méntről adattár

volságra van Kaposvár is. Gölle Magyar község. Az 1920-as, 30-as, 40-es, sőt még az ötvenes és a hatvanas években is rá illett, hogy az "Isten hátamögötti" község jelzője. Nem volt kövesutja. Amerre csak az ember látott, semmm mást nem lehetett látni, mint csak mezőt, és elvétele egy kis területen akácos részt, erdőt nem. Itt csak így mondtuk, hogy Gödörág, ezért nevezetük annak, mert vagy a víz mosta ki, vagy éppen a földtani adottsága ilyen volt és az ilyen helyeken találtuk a tiszta, jóízű ivóvizet. A Gödörág területén a bokros, bozótos részen mindig tartozkodott nyul, róka vadgalamb, veréb, kánya és még több fajta szárnyas. Hozzám hasonló gyerekek az ilyen helyet gyakran megkerestük, ott jól éreztük magunkat, mert azt megfigyeltük, hogy melyik állat mit is csinált, és még azt is, hogy melyiknek hol volt a fészke. Nem szépítem a dolgot, de én is, meg hasonló pajtásaim azért haragodtunk, ha azt láttuk, hogy az állatoknak a fészket leszedték.

Gölle község;Néprajzát, mint iskolás már megismertették velem iskolás koromban. Kosztolányi Irén volt a tanítókisasszony. Ő már férjes asszly volt. Az iskola udvarában lakott édesanyjával és egy fiugyermekével. Férje Horváth István Dombóváron lakott, mert mint villanyszerelő ott dolgozott. A községben még villany sem volt. A feleségéhez legtöbbször csak olyankor tudott jönni, amikor száraz volt az ut, mert még a községben csak elvétele volt egy-egy kerékpár. A tanítókisasszony keze alá 1-4 elemisek jártunk, osztott osztály volt. Az osztályban 65-70 gyerek volt. Ellehet képzeln, hogy milyen nagy munkát igényelt a kisasszonynak, hogy köztünk fegyelmet tudott tartani. Hogy én most Gölle községről és a környező pusztákról tudok írni, azt részben öneki köszönhetem, mert megtudtam, hogy mennyi a község lakóinak száma, mivel foglalkoztak az emberek. Sokat beszélt a multról, azt is elmondta, hogy szeressük a szüleinket, mert ők azok, akik értünk dolgoznak, és lehetővé teszik, hogy mindennap iskolába tudunk járni.

Gölle községnek volt egy főutcája, ez az utca elején, a Csendőrlaktanya, majd ugyancsak ezen a jobboldalon a pusztai intéző lakása, amely kastély volt. Annak idején itt Kozári Ferenc volt az intéző, nemzetes főintézőnek szólitották. Azért szólitották és kapta a nemzetesi rangot, mert katonaviselt ember volt, és hűséges szolgálata alapján kapta a címet. Főutcában volt a templom. Közelben a három-elemi iskola, kettőben az alsótagozatosok 1-4-ig, a harmadikban meg a felsőtagozatosok 5-6. osztályosok jártak, 45-50 fő. Figyelemreméltó ez az adat, mert a két alsótagozatból, amely közel 120 volt, csak 45-50 tanuló jutott el, 5. és a 6. osztályba.

Somogy Megyei Múzeum
18-27.
Múzeumi irattár 32.

Míg a felsőtagozatos Rácz Ferenc volt, aki egyben a tanítómaster a mai értelemben igazgató, mind a hárman szigorúak voltak. Aki ide járt iskolába, hacsak szellemileg nem volt beteg, írni és olvasni, számolni meg kellett hogy tanuljon. Még azokat a parasztyerekeket is megtanították írni és olvasni, akik tényleg hogy olyan buták voltak, hogy csak a 2. vagy a 3. elemista korukban tudtak megtanulni írni és olvasni. Azt beszélték az emberek, hogy azért van ez így, mert a gyerekek már kiskorukban isszák a poha bort, itt régi szokás volt, hogy a gyerekekkel is itatták a bort.

Mivel hogy a tanítók arra is törekedtek, hogy ismerjük meg a községet, így aztán azt is tudtuk, hogy volt a községnek egy Főutcája, Malom, Gát, Temető utcája, és cigány sor, a pusztá mellett proletárnegyed. A főutcában lakott a községnek a jobbmodu lakossága, a parasztság, és itt lakott a községi jegyző, községi előljáróság, amely 6, illetve 12 tagból állt, élén volt a községbíró. A község előljárósága a parasztságnak a gazdagabbjaiból kerültek ki. Még azok is megtudhatták, hogy kik is voltak az előljáróságnak a tagjai, ha nem is ismerték őket személyesen, mert a lakóházuk igencsak kitűnt a többi közül. Mert nem volt düledező félben, mint egy szegényebb sorsu családe. Gölle község ebben az időben magán viselte a magyar falunak megszólván minden vonását; nem volt kövesutja. Sem vasutállomása. Mikor beköszöntött az esős ősz, tél, Attala-Csomától vezető földut szinte járhatatlan volt, ha mégis közlekedtek, akkor tengelyig érő sár volt. Ezen a rossz uton inkább a cselédek lovas és ökrösszekérrel közlekedtek. Sem az embert, de az állatot sem kimélték az urak. Az egyéni gazdálkodó parasztság rossz időben ezen az uton nem közlekedett állati erővel vontatott járművel. Postakocsi volt, amely ünnep és vasárnap kivételével minden nap közlekedett, száraz időben egy lóval, és rossz idő esetén meg két lóval. A postát Dombóvárról vitték a községbe, és a környező pusztákra, mert minden nagyobb pusztának volt egy külön postása, a majornak már nem, hanem a központi pusztá postása vitte oda is a postai küldeményeket, mint például; Gölléhez tartozott Szentpéterkispusztá.

Mivel hogy az iskolában és otthon a szülői házban gyakran arról beszéltek a felnőttek, hogy ki melyik utcában lakik és ki milyen gazdag és szegény, így nem is volt nehéz azt megtudni, hogy a községnek milyen is az összetétele. Én magam is azok közé a cselédgyerekek között voltam, akik mindig szerettek mozogni, és ha csak tehettem, akkor szabadidőmben jártam a község utcáit, meg hát dolgom is volt, mert amikor már annyira megnőttem, akkor a pusztáról a nagyszüleimtől minden reggel és este én vittem a csarnokba a tejet. A tejnek akkor is nagy kereslete volt, csak az ára nem, mert 8-10 fillért fizettek egy liter tejért.

Székely Művelődési Központ
18-27.
Méntről adattár

Hogy mennyi volt a községnek a házszáma?

Azt is meg lehetett tudni, mert mi gyerekek annak idején ugyyszólván nem is igen ^{volt} olyan gyerekes ház, hogy ne fordultunk volna meg, különösen nyáron, amikor iskolaszünet volt. Az 1930-as évben Gölle községben 600 körül volt a házszám, volt olyan ház, ahol két család is lakott, mint a nagyszülők és az édesszülők, úgy 3500 körül volt a lakóknak a száma. Az egyszer biztos, hogy itt Göllében a legtöbb parasztcsaládnál egy gyerek volt, az már igen csak elvétve volt, hogy két gyerek lett volna. Ez azért is volt így, amelyet már később én is megtudtam, hogy a vagyonukat ne kelljen szétozítani többfelé, a testvérek között. Így aztán az is szokás volt itt a községben, hogy a leányt 14 éves korában kijelölték, hogy melyik legénykéhez menjen feleségül. Erre a tényre több adat is van, mert a jegyzőség azt annak idején így is anyakönyvezte. A községből nem költöztek el. Ezért is volt a községben egy névből több is. Mint ismeretes Kovács, Hegedüs, Bognár, Rajczi, Juhász, Horváth, Gulyás, Gyarmati nevezetű. Sok volt a községben a ragadvány, és a csufnév. Mint ilyenek, hogy Tikászék, mert baromfi és tojáskereskedéssel foglalkoztak. Postásék, mert a családtagok több évtizeden át postások voltak, Sok Compó nevezetű is volt. Például; ilyen is volt, hogy a családot biróéknak szólitották, mert több éven át a községbiró a családból került ki. Csenedőrék, mert csenedőr volt az illető. Például; ez igen csak elterjedt ragadvány név volt; "Tortyosék" azt pedig azért kapták, mert a familiából évtizedekre visszamenőleg fuvós zenészek kerültek ki. Sőt úgy is mondták, hogy suszterbanda, mert az elődök foglalkozása a községben suszterek voltak, és az emberek csak úgy mondták, hogy megfogadjuk a suszterbandát a lakodalomra, hol ott nem is az volt a rendes nevük, hanem Hegedüs.

Ezek a ragadvány nevek és a csufnevek nem csak a családban, hanem az egész községben szétterjedtek, sőt a gyerekeket már az iskolában is így szólitották. A csuf és a ragadvány nevükön az iskolában, és egyéb munkahelyen is egyaránt így szólitották. Emlékszem, hogy az iskolában a Jáger gyerekek többen is voltak testvérek. Szegények voltak, de az mellett még olyan szülők gyerekei is voltak, akik nem törődtek a gyerekeknek a nevelésével, piszkosan jöttek az iskolába, tetű volt a hajukban, kopaszra lettek nyírva. Méghozzá nullásgéppel, utána rajtuk maradt, hogy "csuvasz" csufnév. Annak idején nem volt szülői fogadóóra, vagy iskolai szülői munkaközösség. Ha valamelyik gyerekkel baj volt az iskolában, először a tanító próbálta jobb magaviseletre bírni. Nem maradhatott el a tettleges fenyegetés, a vesszővel való ütés. De annyira nem, hogy nyoma maradt volna. Ilyen gyerek nem sok volt. Esetleg a 65-70-es létszámból 8-10 gyerek, ezek legtöbb esetben a rossztanulókból kerültek ki.

Semogy Megyei Népszava
18-27.
34.

Mivel, hogy az iskoláról kezdtem írni, most itt egy kicsit el kell, hogy időzzünk; az volt a cél, hogy legalább minden gyerek írni és olvasni tanuljon meg. Egész nap voltunk az iskolában. Reggel 8 órakor kezdődött a tanítás, és délután 16 óráig tartott, 12-13 óráig ebédszünet volt. Mivel, hogy elsős osztálytól a 4.-ikig együtt voltunk egy tanteremben, így aztán elég érdektelenség volt. A hittant nem szerettük tanulni, amikor jött a plébános ur, azt nem szerettük, pedig úgy általában nem volt nagyon szigorú. Azokra a gyerekekre különösen haragudott, akik nem szerettek tanulni. Többször is mondta; "Fiam legalább írni és olvasni tanulj meg, ha katona leszel, akkor legalább levelet tudjál írni a szüleidnek, menyasszonyodnak, testvérednek! Meg azt sem lehet tudni, hogy a szülők nem-e adnak oda inasnak, mert kell mesterember, bognár, kovács, asztalos, borbély, és szabó is." Meg hát község kisbirónak is kell valakinek lenni, és annak írni és olvasni jól kell tudni!

Az iskolai élet itt Göllében elég élénk volt. A napi rendszeres tanulások mellett sokat lehetett játszani; mint ismeretes volt annak idején óráközi szünetekben kint az udvaron jó idő esetében sokat gurciztunk, úgy is mondtuk, hogy bliker, agyagból égetett, vagy színes üveggolyó volt, ezeket lehetett vásárolni a község boltjaiban, két fillérért 4 darabot edtak. Ugy történt a játék, hogy ástunk, vagy furtunk egy lyukat, és azt meghatározott vonaltól gurítottuk, akinek a golyója legközelebb volt a lyukhoz, pöckölte, vagy gurította, az volt mindig az első, és a többinek a gurcáját gurította a lyukba, ha a lyukba gurította a gurcit, az a sajátja lett, s nyert. Gyorsan el is repült egy-egy lo perc. Régi pénzzel is játszottunk, amely már nem volt forgalomban. Azokat is egy kijelölt vonalra kellett dobni, aminek a pénze közel volt a vonalhoz, vagy rajta, az lett az első. A pénzeket fel kellett rázni, és a földre esett, ha irás volt, felül az a felrázóé lett. Majd utána következett a második, és így tovább, amíg volt a pénzből. Ez annyira megkedvelt játék volt, hogy nemcsak az iskolának az udvarában játszottuk, hanem még otthon is. Ha valaki ügyes volt, 15-20 gurcit is nyert egy-egy alkalommal. A gurcikat egy ruhából készült zacskóban tartottuk, meg a pénzt is. Kedvelt játékunkhoz tartozott az is, hogy "Adj király katonát, ha nem adsz, akkor szakitok!" Ez úgy történt, hogy 5-6 -an egymás kezét szorosan megfogtuk, és egy játékos meg futás közben nekünk jött, ha elszakította a "láncot" a nagyobb részét magával vitte, mint játékosokat. Az iskolai játékhoz tartozott a bakfüttyözés is; egymás mögé hajolva, 4-5-en az ellenfeleknek kellett átugorni, mindig a jobb ugró ugrott először, hogy minél hosszabban tudjon ugorni. Ha mindenki fel tudott ugrani, és nem estek széjjel, akkor az a csapat volt a győztes.

35
18-87
Néprajzi Adattár

De jókat is szórakoztunk így! Segreverőst is játszottunk; egy személy aki lehajolt annak a szemét befogta, másik és olyankor a fenekére ütöttünk kézzel. De csak egy személy üthetett, és olyankor 3-4-en is odaugrottunk, és aki kapta az ütést, annaki kellett találni, hogy kis is volt, aki ütött, ha nem találta ki, akkor ismét le kellett hajolnia, a helyes találatig. Becsületes volt a játék, mert ha a hajoló kitalálta, aki ütött az elismerte, nem is tudta volna letagadni, mert többen is voltunk ott.

A mozgáskulturánkhoz tartozott, hogy sokszor gyors futásokat is rendeztünk. Fotbaloztunk. Megszokott, kedvelt játékainkhoz tartozott a sántikálás, megrajzoltuk a kockákat, 1-től 8-ig, amely azt jelentette, hogy ha valaki végig tudta sántikálni, az kijárta a nyolc osztályt. Érdekes volt ez annak idején, nekünk mint falusiaknak, és pusztaiaknak, mert mi a valóságban csak 6 osztályig járhattunk. Azt csak úgy hallottuk, hogy a városokban már több osztályt is járnak a gyerekek.

Iskolai tanszer;

Módosabb parasztyerekeknek vászontarisznya, a cselédgyerekeknek meg elhasznált ruhából házilag készült. Első és második osztályban palatábla, palavessző, szivacs, tolltartó, egy olvasó számtan, és énekkönyv volt.

Mi pusztai gyerekek hideg élelmet vittünk az iskolába. Kenyeret. Decis pohárba legvárt, mézet, ujságpapírba csomagolt turót. Télen meg amikor már vágtunk disznót, egy kis kolbászt, szalonnát. Bizony, hogy kopogott a szemünk, amikor láttuk ezt, hogy a polgár-gyerekeknél volt alma, körte. Volt olyan jószívű parasztyerek, aki adott a gyelédgyerekeknek. Nekem is volt ilyen osztálytársam Kovács Ernő, a Gát urcában lakott, azért is szerettem, mint barátot, mert jó tanuló volt, és lehetett vele rendesen, komoly dolgokról is beszélni. Főtételt csak este ettünk, amikor hazamentünk.

Az iskolába való járás legtöbb pusztáról gyalog és lovaskocsival kisvasuton rolléval történt. Szentiványpusztáról, Szilváspusztáról, Szentpéterpusztáról, jártunk iskolába. Hogy 8 órára az iskolába érjünk, amely 8-10 kilométerre volt, egy és félórával előbb elszoktunk időzni. Az még csak nehezítette az iskolába való menetelünket, mert tejet is kellett vinni a csarnokba. Így aztán azt is megtudtam, hogy voltak olyan gazdák, akik 10 liternél több tejet is vittek a csarnokba. Én 4-5 litert szoktam vinni. Tejjegy volt 1-30, 31-ig volt érvényes, Minden hónap elsején fizettek. Az is gyakorlat volt, hogy előleget is adtak. Egy-két pengőt. Annak idején egy liter tej 10 fillér volt. Egy munkásöltöny ruha meg 15-18 pengőért lehetett vásárolni. Egy pár bőresizma meg 25 pengő, amely esetleg ha két évig eltartott a munkásembernél. Az iskolai élethez az

Somogy Megye 36
1887.
Márciusi aratár

is hozzátartozott, hogy minden karácsonyi és husvétii ünnepkor a szegényebb sorsukat megajándékozták. Használt alsó, felsőruhát és lábbelit adtak. Itt Göllében inkább katolikusok voltak. Arra nem is tudok emlékezni, hogy a magyarokon kívül más nemzetiségű lett volna. Mint olyan, hogy református vallásu, az volt. Mivel itt a községben nem volt református pap, így a gyónást Kaposváron, vagy Dombóváron, de azt is lehetett hallani, hogy Lába fön, a közeli nagyközséghez lévő faluban gyóntak az emberek. Minden alkalommal a templomban misekor az iskolásgyerekek ministráltak, köznapon kettő gyerek, ha halottért tartották a misét, akkor meg két pár gyerek ministrált. Ünnep és vasárnapokon minden esetben úgy a kis, mind a nagymisén két pár ministráns volt. A templom tornyában voltak a harangok. Volt egy nagyharang, egy közepes, és egy kisharang, amelyet lélekharangnak is mondtak. Nagy haranggal ünnepnapkor, és temetéskor harangoztak, a közepes haranggal meg délben, meg hát temetéskor is, mert akkor a háztól vitték a halottat a temetőbe, akkor mindenegyus harangot megszólaltattak, amig csak a sirba nem tették a koporsót. A középső nagyságu harangot úgy is nevezték, hogy szantusz harang, amely azt jelentette, hogy mise közben, amikor a misének a közepe táján voltak, akkor akik gyóntak, azokat áldoztatták és olyankor két megszakítással harangoztak, azt mondtuk szántusznak. Erre a község lakói mindig is felfigyeltek, mert mondták, hogy most van az áldozás, sokan olyankor keresztet is vetettek. Az iskola vallás kulturájához tartozott, hogy hittan tanulás kötelező volt. Első áldozásra kellett készülni, amikor 4. osztályos volt a gyerek. Ezt itt Göllében minden év nyarán Urnapján tartották. Nagy volt mindig a készülődés, mert ilyenkor a gyerekek új ruhát kaptak. A lányok tiszta fehérben, mirtuszkoszorúval, és a gyerekek meg új öltönyruhát vettek magukra, lehetőleg sötétszinű volt. Minden évben itt a március 15-i nemzeti ünnepünket megtartottuk, nem volt tanítás. Egy felsős iskolás fiú elszavalta a nemzeti dalt, és kardot vont, amikor a szöveg azt úgy kívánta. Levente sapkánk volt, amelynek az elejéhez darutollat, vagy ludtollat, vagy az is gyakorlat volt, hogy fácántollat tűztünk, ki. Mint olyan, hogy ballagás, nem volt ismeretes az elemi iskolában. Az szokás volt, hogy az osztálytermet virágokkal feldiszitettük. A szülők is jelen voltak az ünnepélyen. Nem volt szokás az ajándékozás, esetleg a másik napoktól eltérően jobb ebéd volt a családban, de mivel dolgoztak az emberek, így egy asztalnál nem tudtak lenni. Nekünk gyerekeknek az volt a legnagyobb örömünk, amikor futhattunk a tágas udvarokon, és ki a mezőre a kocsival, vagy gyalog, de amikor jó poros volt az ut, egy-egy hordóabroncsot megfogtunk, és meghajlitott dróttal, vagy

34.
18-87.
Magyar nyelv és irodalom

egy alkalmas fadarabbal ütögettük, biztattuk ahogy futottunk utána.

1920-30-as években ilyen gyakori nevek voltak: József, János, László, Gábor, Dezső, Pál, Péter, Ferenc, Vilmos, Gyula, Károly, Imre, István, Mihály Zoltán, Ernő.

Leány keresztnévek: Mária, Erzsébet, Gizella, Jolán, Vilma, Éva, Ilona, Sári, Juliana, Irén, Sári.

Tiszta lábelibe lehetett bemenni az iskolába. Őszel, télen bakancsba és csizmába jártunk, míg tavaszal és nyáron meg legtöbbször mezitláb.

Öltözködésünk egyáltalán nem volt kirivó. Fehér illetve szürkés színű ing. Térdig érő nadrág. Rövidre vágott haját lehetett viselni. A hosszuhaj viselet nem volt megengedve, amelyet úgy ondtunk, hogy legényes hajviselet. A lányoknak hosszú hajuk volt, 3 ágra volt befordítva, fehér, piros, vagy éppen rozsdaszínű szelaggal volt átkötve. Divat volt a lányoknál a fülbevaló, és himzet zsebkendő, amelyben a név kezdő betűje volt írva.

Hitan tanulás kötelező volt. Meg a gyónás is. Első áltozás 3. vagy a 4. osztályoskorban volt. Ezt mindenkor év Urnapján volt szokás megtartani. Olyankor a község egész népe ünnepelt. A templom utcájában több zöld galyból sátozt készítettek, és ott a pap, tartott vallási szertartást. Amerre a körmenet elment, minden felé virágot hintettek. A körmenet a templomból indult el és oda is tért vissza. A templom közelében sátrakban árolták az ajándékokat, épp úgy mint a hagyományos évi bucsu alkalmával. Ilyenkor a **sátú**lők és a rakonok a gyerekeknek vásároltak ajándékokat.

Pécs, 1987. január 20.

Üdvözlettel:

Jelli József
Jelli József, nyugdíjas,
Pécs, Magyarürügi ut 118./7634/

Önkéntes néprajz és nyelvjárás
gyűjtő!

Az 1987.évi Somogy megyei Néprajzi és Nyelvjárás
önkéntes gyűjtők pályázatára készítettem: néprajzi
tárgyu fotó!

1.

Leírás a borítokban!

Pályázó:

Jelli József

Jelli József, nyugdíjas.

Pécs

Magyarürögi ut 118.

7634

1804. 1. sz.

Az 1987. évi. XXXV. Somogy megyei Néprajzi tárgyú fotópályázatára készítetttem: 18-17

Hely ahol a fotó készült Somogy megye egykori főpusztai maktár épülete. Téglából és zsindelyből készült. A padlás terrel együtt két emeletes. Mindegyik szint vörösfenyőpadlóval készült, mert ennek a fának a tulajdonsága olyan, hogy jobban állja a nedveséget. Az épület 20 méter hosszú, és 10 méter széles, 12 méter magas. Itt tárolták régen a gabonát és még most is.

1945 előtt az épület a Somogy megyei mernyepusztai piarista papok tulajdona volt. A pusztának az egyik legmagasabb és legismertebb épülete volt. Itt ugyanis állandóan volt munka. Ugy a kenyérgabonát, mint a takarmánynak használt szemesterményeket itt tárolták. Éppen ezért itt rendszeresen volt egy konvencióos magtáros, aki a pusztai vezetőséghez tartozott. Ő nála senki a magtárba nem tehetette be a lábát. A kulcsot minden este a főintézőnek a lakására vitte. És reggel meg ment érte. Igen biztonságos ajtó volt rajta, kemény fából készült. Kívül belül vaslemezzel volt borítva. Nem csak kulccsal, hanem még lakattal is zárták. Az ajton olyan jó megtermet kilincs volt, mint a teplotajton.

Az épület nyáron hűvös, és télen meg hideg. Itt fűtés nincsen. Itt a magtárban legtöbbször valami, vagy valakik mindig dolgozott. Ha más nem is lehetett dolgozni, de zsákokat mindig lehetett javítani. Legtöbbször a maktárnak az ajtaja nyitva volt, mint a jó menő falusi kocsmáé.

Nemcsak, hogy legforgalmasabb volt, de legnagyobb por, és sár tenger is volt, mert az uradalmi lófogatu és az ökrösszekerek itt gyakran jártak. Ez az épület igencsak emlékeztet a régi cseléd világra mert itt mérték minden egyes pusztai cselédnek a konvenciósját, negyed ékenként, meg a sót is mert egy évben egész konvencióos cseléd 20 kg. kapott. Most az épület a helyi tsz tulajdonába van. A terület igen csak elhanyagolt. Talán úgy is lehet mondani, hogy a terület nagybitanságba van a környéknek a csufsága. Azért, hogy az épület a régi cseléd világból maradt ránk nem volna szabad, hogy így elhanyagolják. A maktár mellett épült, a nem régen, egy raktárnak használt épület. A többi gazdasági épületet már azóta lebontották.

A maktárnak délre 14 ablaka, keletre, és nyugatra 8, s 4 szelőző. Az ablakok 60 X 50 méretűek. Csapot tetősen azért építették, hogy a cserepeket a vihar ne tudja olyan könnyen megbontani. Az épület 1880-as években épült fel.

Felvételt készítette: Jeli József, a nagytésokat Jeli Zoltán, Pécs Magyarürögi ut 118 sz. alatti lakós.

Jeli József

Az 1987. évi Somogy megyei Néprajzi és Nyelvjárásí
önkéntes gyűjtők pályázatára készítettem: néprajzi
tárgyu fotó!

Leírás a borítékban!

Pályázó:

Jéli József
Jéli József, nyugdíjas,

P é c s

Magyarür ögi ut 118.sz.

Adattár, 1987

Az 1986. évi XXXIV. Országos Néprajzi és Nyelvjárási, néprajzi tárgyú fotópályázatra készítettem:

Hely Somogy megye egykori Fenópuszta. A fotón a két kéményes épület a régi cselódház, itt a puztai iparosok, csósz, mezőőr és elsőköcsis és béres lakott családjával. Az új épület, amely 1980-as években épült itt fel. Ez posta épülete. A postai szolgáltatnak rövid történetét írom le: A falunak még ez előtt 50 éve nem volt önálló postája. A legközelebbi vasut állomása Baté, amely 6 kilométerre van, ott volt a postahivatala is. Ugyanis így kellett írni ha az emberek levelet címeztek. Fenó, utolsó posta Baté. A faluban az elmúlt 40 év alatt több helyen is volt a posta, hol egyik, hol a másik éppen kiüresedett valamelyik parasztházban. Igaz, hogy a régi puztának a volt területére épült, az új postai épület, de szép tágas, a környezetbe beleillik. Itt a faluban még most is szokás a régi kisbírói szolgáltatás, mert lehet látni, hogy fontosabb rendeleteket a postás dobozó utján hozza tudomására a lakoknak, hogy ha tanács valamit közérte tenni. Így aztán a postás itt most is köz megbecsülésnek örvend. Így aztán sok mindenről tudomása van amely a faluban történik. A kis posta hivatal igencsak alkalmas arra, hogy közel 600 embernek a napi hírszolgálatát kielégítse. A kis épület téglával, és cementes málterral készült. Az egész épület 5 x 4 méteres, a mai kornak megfelelő ablakkal, ajtóval készült. Tetőzete pala. Mint látható, hogy a kéménye jóval alacsonyabb mint a régebbi épületeké, bizonyára gondot is fog majd okozni a füstnek a terjedése, mert a tető gerincen nem igen magasabb, talán ha 30 centi van, 60x80 centiméternek kellene lenni. A fizika és a természet törvényét még a mai építészeti technika sem tudja megváltoztatni, de nem is volna szabad! Teszik az emberek, mert anyag takarékosagra gondolnak.

A fotó készült 1984. évi április hónapban, melyet készítette, mint felvételeket Jeli József, és a nagyításokat Jeli Zoltán Pécs, Magyarürögi ut 118 sz. alatti lakós.

Jeli József

Az 1987. évi Somogy Megyei Néprajzi és Nyelvjárási
önkéntes gyűjtők pályázatára készítettem:
néprajzi tárgyú fotó!
Leírás a borítékban!

Pályázó:

Jeli Józsi, nyugdíjas,

Pécs

Magyarürögi ut 118

1 lap, 1 foto

Az 1986. évi XXXIV. Országos Néprajzi és Nyelvjárási fotópályázatra készíttettem:

A hely Somogy megye Fonó falu. Cséplő Jenő egykori paraszt családi háza, felszabadulás előtt, 1945 -ig Fő utca volt, és utána meg Kossuth Lajos utca nevet kapta. Az épület Kossuth Lajos u. 18 szám alatt van.

Az épület 1890-es években épült, mivel, hogy Cséplő Jenő elődei gazdagok voltak a házukat téglából és kövel építették. Az épület tetőzete zsidőly. Az épület 15 méter hosszú, és 5 méter széles, 7 méter magas. Az udvar felől 8 talpa van az épületnek. Nyitott pitvar, de úgy is mondják, hogy gang, amely alkalmas arra, hogy itt tavasztól, őszig cserepes virágokat tartsanak. Az épület mértani közepén van a konyha, itt van a kemence is. Az utcára nyílik két ablak, kétszárnyas a konyha bejáratától balra, két nagyszoba van, amely különberáratu a pitvarról nyílik. A szobáknak a nagysága 4 x 4 métereseek, a szobák cementeslapokkal vannak lerakva. Az épület homlokzata nyugatra néz, két szelődő nyílása van, az épület mindig fehérre van meszelve. A meszelést a parasztasszonyok végzik, mégpedig úgy, hogy meszelés előtt csak a portot tisztítják meg és már is frissen oldott mésszel végzik is a meszelést, ezt minden év tavaszán általában húsvét hetében végzik. Az épületen három kémény van, külön van a szobáknak és a konyhának. Az épület udvara délnek néz, itt is jól megfigyelhető, hogy a kémények 50-60 centiméterrel magasabban vannak az épület gerincénél. Ezt azért építik így, hogy a vihar a füstöt ne, hogy a lakásba verje le, de ne is a tetőre rakódjék le a korom, hanem az épülettől távolab. Itt a faluban az is évszázados szokás, hogy egy forma magas házakat és kéményeket építettek, hogy a szomszédnak a házára ne rakódjék le a korom. Az épület mennyezete, a pälapon mestergerendás, deszkás, a padlás anyagosa sárral van 5-6 centiméter vastagon sározva. Ez azért is jó, mert a lakásból a meleg nem megy olyan könnyen ki. Az épület padlásán gabonát tárolnak, meg hát minden olyan tárgyat amely minden nap nem kell. Itt tartják a hagymát, télire eltett aszalt szilvát, ~~alját~~, meg gyet. Meg amikor megfüstölték a disznóhúst amíg nincsen nagyon meleg akkor azt is itt tartják. Ahogy bejött a nagy meleg akkor meg a húst a kamrába tartják. Különösen arra nagyon ügyelnek, hogy a disznózsír télen a padlásra legyen, azért, hogy jól fagyjon ki, mondják az emberek, hogy akkor a nagy nyárban nem olvasodik meg. Az épület tetőzetén 5-6 méter távolságba van a szelődő, mely világosság beszűrődését is szolgálja. A ház 30 méter hosszú területen van, tágas udvara van. Így aztán kocsi bejárat is van, nagyobb és az aprójoszágok is könnyen el-

fermek

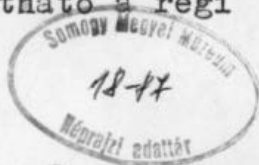
Az udvarba^u van a kerekeskut. A ház udvarában ugyszólván több fa is van, alma, szilva, kajszibarac, kisebb növésű fák is vannak, mint például a körtefa, ritka az olyan ház ahol egy-két fenyőfa ne állna. A ház udvarába^u diófát nem igen ültetnek, illetve nem hagynak meg, mert mind mondják az emberek, hogy a dió^{fát} nem is igen szokták ültetni, hanem csak úgy véletlen a házkörül kikel, és meghagyják, és amikor egy-két éves akkor elültetik a végleges helyére de az is szokás, hogy elajándékozzák. Az épület utca felőli kerítése téglából épült, ez is azt bizonyítja, hogy jómodu parasztember háza, mert a szegényeb parasztember inkább deszkából, vagy drótból, de ha még arra sem telett akkor meg baltanyél vastagságú gallyal kerítette el, illetve fonyta be. Az utobbi már itt nem szokás. A háznak külön kiskapu^s és nagykapu^s, bejárata^{van}. A fénykép felvétel készült 1984. évi április hónapban. Felvételt végezte Jeli József, és a nagyításokat Jeli Zoltán, Pécs Magyarürügi ut 118 szám alatti lakós.

Jeli József

Az 1987.évi Somogy Megyei Néprajzi és Nyelvjárási pályázatra készítettem, néprajzi tárgyú fotó! 1980-as évben épült a posta épülete, az egykori Fönópuszta területén. Háttérben látható a régi cselédház.

Készült 1983. évben,

Pályázó:

Jeli József, nyugdíjas

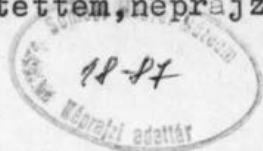
Pécs

Magyarürögi ut 118.sz.

1 fotó

5
Az 1987. évi Somogy megyei Néprajzi és
Nyelvjárási pályázatára készítettem, néprajzi
tárgyu fotó!

Somogy megye Fonópuszta, tehénistálló!

Leírás a borítékban!

Pályázó:

Jeli József, nyugdíjas

Pécs

Magyarürügi ut 118

Alap, 1 foto

Az 1986. évi XXXIV. Országos Néprajzi és Nyelvjárási, valamint a néprajzi tárgyú fotópályázatra készítettem:

188x
néprajzi adattár

Hely Somogy megye egykori Fonópusztai cseléd tehen istállója volt. Az épület 30 méter hosszú, és 6 méter széles, 7 méter magas. Az épület 1890-es években épült. Vályoggal, és téglával épült, annak idején igencsak kevés cementet használtak az építkezésnél. Az épületnek a tetőzete égetett zsidely, kakasüléses tetőszerkezete van, vörösfenyőből. Kérdeztem, hogy mért? Azt a választ kaptam, hogy legtöbb épület annak idején így épült, azért, mert a vörösfenyő ha száraz helyen van évszázadokig is állja az időt. Meg azért is jó, és megbízható, mert jó teherbírása van. Ha szárazon került tető alá nem kell atól tartani, hogy meghajlik. Az épület hátsó része látható, amely az utcára néz. Az épületnek 7 ablaka van, amely 50 x 50 cm. Gondot okozott régen is meg most is mert igencsak kevés napfényt adott. Az épület homlokzatán ugyancsak kisméretű ablak van, még a homlokzaton két keskeny nyílás van, amely a padlásnak a szeléztetésére szolgál. Az egész épületen csak három szelőző van, de annyira kicsik, hogy azon is csak kevés fényt tud bemenni. Érdemes megemlíteni, hogy az épületnek a homlokzati része a tető csapott, amely azt a célt szolgálja, hogy megtörje az erős szelet, nehogy felszedje a tetőnek a cserepét. Azt is megtudtam, hogy ezt az épületet annak idején Somogy megyei Kercseligeti német anyanyelvű kőművesek, és cserepesek építették. Sőt később ha indokolt volt, ők is végezték el a javításokat.

Az épület tágas udvarral van, ősztől tavaszig nagy sár, nyáron meg nagy por van itt. 1945-ig ez az épület a cselédeknek a szarvasmarháknak adott helyet. Igyanis az volt a gyakorlat, hogy egy egész konvenciósnak itt egy tehenet és egy növendék üszű burjut volt szabad csak tartani. Bika burjut nem. Egy aztán minden egyes cselédnek a jóságának el volt kerítve a helye, általában deszkával, vagy éppen más korlátoknak alkalmas fával. Az állatok jászola deszkából készült. Ahol az állatok álltak, és feküdtek az földes volt, csak az épület közepén volt téglával lerakott járta, és elvezető huzaléneket volt kiépített csatorna szerű hely, amely az épületnek a falán volt kivezetve, az pedig kifolyt az udvarra, vagy éppen a utcára. A trágyát mindenki az épületnek az udvarába rakta, amely ott hónapokon át érett össze. Volt amikor éveken át ott volt a sok trágya. Az is megtörtént, hogy valamelyik ficánkoló állat oda futott és elsulyedt, bizony, hogy az is előfordult, hogy annyira elsulyed, hogy kényszer végásra került az állat. Az urak azzal nem igen törődtek, hogy a szegényembernek az állatával mi is történik. ./.

Az istálonak a használatához tartozik, hogy itt nem csak állatok tartozkodtak hanem azok az öreg cselédek is, akik a családból ki lettek közsítve, meg azok a cselédek akik várták az állatoknak a ellésüket. Meg hát olyan cigányoknak is adtak éjszakai és rossz időbe szállást akik járták a környéket mint köszürösök, bátogosok, edényfoltozók. Volt itt olyan cseléd legény is, aki egész éven át itt aludt, már azért is jó volt, mert itt mindig jó meleg volt. Ha máshol nem volt hely akkor a járda közepére terítették le szalmát és azon aludtak. Így aztán úgy az állatoknak, mint az embereknek adott a közös cseléd istálló helyet. Gyakori volt az is, hogy az emberek itt vasárnap és más ünnepnapkor kártyáztak és beszélgettek, különösen az idősebb cselédek. Sőt itt kismesterségüket is végezték, készítették a cirokseprőt, és a veszőseprűket. Többen is itt még a lábelieket is javították, talpalták foltozták. Nyári hónapokban reggeltől estig az istálló üres volt, mert az állatok kint voltak a legelőn. Esetleg csak azok voltak az istállóban amelyik friss borjas volt, vagy beteg. Így aztán a fecskék is oda rakták a fészkeket, hagyták az emberek, mert a sok legyet össze szedték. Még a baromfiak is bejártak és itt eltujtak, még a kotlós is bement a csibékkal, mert ott mindig talált főtörni valót, meg aztán a vihar elől is jó menedéket adott a jóságoknak is.

A cselédistálonak a történetéhez tartozik az is, hogy amikor a gyerekek a friss burjas tehének a tejét ették egy nagytájból csoportosan, ezt a tejet fecsketejnek mondták, és szokás volt, hogy amikor a gyerekek a fecstej evéssel végeztek akkor az istálot háromszor körül kellett futni, és kisburjot meg az anyját a felferralt fecstejjel meg kellett locsolni, azért, hogy az állaton ne fogjon semmiféle betegség. Meg még az is szokás volt, hogy kora tavaszkor az istálonak a végébe mentek a gyerekek és ott mondták, hogy süski nap, Szentgyörgynap, mert a kertek alatt a kisbárány majd meg fagy! De még az idősebb cselédnek is ide álltak, mert melegítette őket a korai tavaszi nap.

Az istálló még a mainap is áll. A helybeli tsz. ló, és csikó istállója, télen meleg és nyáron meg kellemesen hűvös téglavastag falai miatt. Még ez előtt 40 éve itt az istállóban villany nem volt, hanem petróleumos lámpával villágitottak, de most már 1950 óta itt is villanyára^{mal} világítanak.

A fénykép felvételeket készítette Jeli József, a nagyításokat Jeli Zoltán, Pécs Magyarürögi ut 118 szám alatti lakos végezte.

Jeli József

6.

Az 1987. évi Somogy megyei Néprajzi és Nyelvjárási
önkéntes gyűjtők pályázatára készítettem:
néprajzi tárgyú fotó!

A leírás a borítékban!

Pályázó: *Jeli József*
Jeli József, nyugdíjas.

Pécs

Magyarürögi ut 118.

/ 7634 /

1 lap, 1 foto

Az 1986. évi XXXIV. Országos Néprajzi és Nyelvjárásügyi, néprajzi
tárgyu fotópályázatra készítettem:

A hely ahol a fotó készült Somogy megye egykori Fonópusztai cselédház. Az épület annyiból más, hogy kivülről tatarozták, és új cserepet kapott a tető. Az épület hozza 30 méter, 6 méter széles, 6 méter magas. Ebben az épületben lakott a pusztagazda az északi végében, kétszoba és egy konyha lakásba. Még a déli végében lakott a pusztai erdész, akinek szintén két szoba és konyha lakása volt. A többi lakásba négyökrös béresek, kocsisok laktak. Itt is érvényesül, hogy a béresek, kocsisoknak a családjának közös konyhájuk volt. Mint a fotón is látni az épület végében van egy téglából épült pince, ezt az erdész családja használta, ugyancsak az épületnek a másik végében is volt egy ilyen pince az meg a pusztagazdáé volt. Még a többi cselédnek ha volt is pincéje az is földbe ásott merem volt, amely fából készült, tettejér szalmát, majd földet raktak, alkalmas volt arra, hogy ott krumplit, répát, káposztát tároljanak, meg valamennyi kis zöldség félet is. Most már nem lehet látni, de a házak előtt voltak a baromfi és a disznóólak, és a szénát tároló fészerek, amelyet a cselédek csak úgy neveztek, hogy gunyhók. Hegyén - hátán voltak itt az épületek, sajnos igen gyakran megtörtént az is, hogy a gunyhók leégtek! Bizony, hogy gyakran mondták az emberek, hogy a szegényembert még az ág is hussza. Épület most be van drotallal kerítve, de annak idején amikor pusztá volt nyitott volt, mint a kiásott siringdör. Dűledezőbe voltak a mellék helyiségek mint a faluvégében lévő fakareszt. A fénykép felvétel készült 1984. április hónapban. Fénykép felvételeket végezte: Jeli József, és a nagyításokat készítette Jeli Zoltán Pécs, Magyarürögi ut 118. sz. alatti lakos.

Jeli József

